

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko
Oddelek za primerjalno književnost

Saša Majdič

Leposlovje v *Prosveti* od leta 1916 do leta 1920

Diplomsko delo

Mentorja: red. prof. dr. Miran Hladnik,
red. prof. dr. Tone Smolej

Ljubljana, september 2016

Zahvala

Najlepša hvala mentorjema za strokovno pomoč in usmerjanje pri pisanju diplomske naloge. Iskreno sem hvaležna tudi mami, očetu in sestrama za neskončno podporo ter Bojani, Luciji, Poloni in Špeli za vse spodbudne besede in dejanja.

Izvleček

Glasilo *Prosveta* je leta 1908 začela izdajati SNPJ – Slovenska narodna podpora jednota v Chicagu. Najprej je izhajala kot mesečnik, nato kot tednik, sredi leta 1916 pa je postala dnevnik. Izhaja še danes in ima podobno vlogo kot v preteklosti – povezovanje slovenskih izseljencev v Ameriki in stik z matično domovino Slovenijo. Poleg aktualnih novic iz ZDA in Slovenije so bralci v *Prosveti* brali tudi domača in prevedena leposlovna besedila, ki so izhajala v celoti ali v nadaljevanjih. V diplomski nalogi sem strnila analizo števil, izdanih od leta 1916 do leta 1920. Popisala sem objavljena dela in analizirala naslove, avtorje, dolžino besedil in žanr. Primerjala sem tudi izdajo dveh romanov v *Prosveti* s poznejšo slovensko izdajo in z izvirnikom. Pridobljeno bibliografijo sem postavila na spletno stran Wikivir.

Ključne besede: izseljenci, *Prosveta*, leposlovje, podlistek, bibliografija, Wikivir

Abstract

The newspaper *Prosveta* was first issued in 1908 by SNPJ – The Slovene National Benefit Society. For the first few years, the newspaper was published monthly, then weekly and finally became a daily newspaper in the middle of 1916. It still exists in the present day and has the same purpose as in the past – connecting Slovenian immigrants in the USA and keeping contact with the motherland. The readers were able to read topical news from the USA and Slovenia in *Prosveta*, as well as Slovenian and translated fiction, issued in one or more parts. In my thesis, I collected the analysis of issues between 1916 and 1920. I inventoried all published works and analyzed titles, authors, the length of the texts and genre. I also compared two novels, published in *Prosveta*, with the later Slovenian and the original issue. I published the final bibliography on Wikisource.

Key words: immigrants, *Prosveta*, fiction, feuilleton, bibliography, Wikisource

Kazalo vsebine

1 Uvod.....	7
2 Zgodovinske okoliščine v obdobju 1916–1920.....	8
2.1 Prva svetovna vojna.....	8
2.2 Slovenci v prvi svetovni vojni.....	8
2.3 Slovenci po prvi svetovni vojni.....	9
3 Izseljevanje Slovencev v ZDA	10
3.1 Pionirska faza slovenskega izseljevanja.....	10
3.2 Množično izseljevanje.....	10
3.3 Podporne organizacije v ZDA	11
3.4 Odnos ameriških Slovencev do stare domovine.....	13
4 O <i>Prosveti</i>	14
5 Analiza leposlovja v <i>Prosveti</i> (1916–1920)	18
5.1 Analiza avtorjev	19
5.1.1 Avtorji glede na spol	19
5.1.2 Avtorji glede na izvor – slovenski/tuji	19
5.1.3 Avtorji glede na pogostost.....	20
5.1.3.1 Slovenski avtorji.....	20
5.1.3.2 Prevedeni avtorji.....	21
5.1.4 Avtorji glede na podpis	23
5.1.4.1 Avtorji, podpisani s pravim imenom	23
5.1.4.2 Avtorji, podpisani s psevdonimi.....	24
5.2 Analiza naslovov	24
5.2.1 Zvrstnost besedil.....	26
5.2.2 Podnaslavljanje.....	26
5.2.3 Dolžina besedil	27
5.2.4 Katoliški in liberalski tabor	28
5.2.5 Izvirna besedila in prevodi	29
5.2.5.1 Analiza prevoda Zolajevskega romana <i>Denar</i>	30
5.2.5.2 Analiza prevoda Sienkiewiczevega romana <i>Z ognjem in mečem</i>	34
5.2.6 Žanrska obarvanost besedil	40
5.2.7 Tematski vpliv zgodovinskih okoliščin.....	41
5.3 Primerjava z drugimi že analiziranimi obdobji	41
6 Bibliografija leposlovja v <i>Prosveti</i> 1916–1920.....	42
6.1 Leto 1916 – tednik.....	42
6.2 Leto 1916 – dnevnik.....	44

6.3 Leto 1917.....	47
6.4 Leto 1918.....	51
6.5 Leto 1919.....	53
6.6 Leto 1920.....	54
7 Zaključek	55
8 Literatura in viri.....	56
9 Kazalo slik.....	58
10 Kazalo grafov	59

1 Uvod

Lotila se bom leposlovnih besedil, objavljenih v slovenskem izseljenskem časopisu *Prosveta*. Obravnavala bom številke, ki so izšle v letih od 1916 do 1920. Pregledala bom vse številke v tem obdobju, izdelala popis leposlovja in bila hkrati pozorna na značilnosti besedil, ki mi bodo pozneje pomagale pri analizi.

V prvem delu naloge bom predstavila zgodovinske okoliščine obravnavanega obdobja, ko je v Evropi potekala prva svetovna vojna, v ZDA pa so imeli možnost na to gledati nekoliko od daleč. Pisala bom tudi o pojavu in vzrokih množičnega izseljevanja Slovencev v Združene države Amerike, njihovo organiziranost in prve podporne organizacije, ki so omogočile tudi izhajanje prvih izseljenskih časopisov. Osredotočila se bom na glasilo *Prosveta*, predstavila njegov nastanek in razvoj do obravnavanega obdobja.

V drugem delu naloge bom analizirala vse pregledane številke *Prosvete* in poskusila ugotoviti razmerja med objavljenimi leposlovnimi besedili. Zanimalo me bo, kdo so objavljeni avtorji, kako so se podpisovali, kakšno je razmerje med slovenskimi in prevedenimi besedili, koliko je daljših in koliko krajših besedil, kako so dela podnaslovljena ipd. Posebej se bom osredotočila tudi na prevedena besedila, predvsem na Zolajev roman *Denar* in Sienkiewiczjev roman *Z ognjem in mečem* – prevodov v slovenščino takrat v Sloveniji še nismo imeli.

V zadnjem delu naloge je objavljena celotna bibliografija leposlovja v *Prosveti* od leta 1916 do leta 1920.

2 Zgodovinske okoliščine v obdobju 1916–1920

V tem času se je v Evropi odvijala in končala prva svetovna vojna, v katero so se vključile tudi Združene države Amerike, še vedno je potekalo priseljevanje v ZDA.

2.1 Prva svetovna vojna

Prva svetovna vojna je trajala od 28. julija 1914 do 11. novembra 1918. V njej so sodelovali narodi z vseh nepolarnih celin, umrlo je več kot 16 milijonov ljudi, največ z ozemlja Rusije, Velike Britanije, Francije, Nemčije in Avstro-Ogrske. Glavni boj je potekal med antantnimi (Rusija, Francija, Velika Britanija in pozneje ZDA) in centralnimi silami (Nemčija, Avstro-Ogrska, Turčija) ter njihovimi zavezniki. (Nečak in Repe 2005: 59–81)

28. junija 1914 so člani Mlade Bosne izvedli atentat na avstroogrškega prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegovo ženo Sofijo ob njunem obisku v Bosni. Avstro-Ogrska je za pomoč prosila Nemčijo in napovedala vojno Srbiji, Rusija je podprla Srbijo, zato je Nemčija napovedala vojno Rusiji, Francija pa nato Nemčiji. Po nekaj dneh je enako storila še Velika Britanija, kmalu pa je bila v vojni cela Evropa. Po napovedih generalov naj bi se vojna končala do konca leta 1914, kar se ni zgodilo. V zadnjih dveh letih vojne se je med ljudmi močno razširilo nezadovoljstvo, ki je oznanjalo korenite družbene in politične spremembe. V Rusiji je prišlo do oktobrske revolucije, končala so se štiri velika cesarstva, mogočni britanski imperij je izgubljal svojo moč, na drugi strani pa so ZDA postale nova svetovna velesila. (Nečak in Repe 2005: 59–81)

2.2 Slovenci v prvi svetovni vojni

65 odstotkov prebivalstva na ozemlju današnje Republike Slovenije je bilo kmečkega. Na prelomu stoletja je izhajalo že več kot 120 časopisov, intelektualci so se zbirali v društvih in čitalnicah, gospodarstvo je bilo šibko, na prelomu stoletja se je izselilo že več kot 250.000 Slovencev.

Pred vojno je bila narodna zavest povezana z jugoslovanstvom – pri nekaterih v smislu povezave z drugimi južnoslovanskimi narodi znotraj Avstro-Ogrske, pri drugih pa v smislu združenega jugoslovanskega naroda zunaj monarhije. Iz tega obdobja je tudi predavanje Ivana Cankarja *Slovenci in Jugoslovani* (april 1913), v katerem je izrazil vero v združeno jugoslovansko republiko Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov, pri tem pa se je zavzel za ohranitev slovenskega jezika in kulture. Med drugim je izrekel tudi nekaj besed na račun Avstrije in si prislužil enotedenski zapor.

Med vojno je čez slovensko ozemlje potekala fronta, ki je za seboj pustila opustošenje. Tudi Slovenci so se soočali s pomanjkanjem, lakoto, boleznijo ter odhodi moških na fronto. Protiavstrijsko nastrojena politična stališča so bila preganjana – taborišča, smrtne obsodbe, prepoved delovanja sindikalnega in delavskega gibanja. Če so na začetku vojne slovenske stranke podpirale odločitev avstrijskih oblasti za vojno, so se v drugi polovici zaradi težkih razmer opredeljevale za mir. Takrat je bilo vse bolj v ospredju tudi narodno vprašanje. (Repe 2014)

20. julija 1917 so emigrantski politiki, združeni v Jugoslovanskem klubu¹, s srbsko vlado podpisali Krfsko deklaracijo, s katero so se izrekli za zedinjenje Srbov, Hrvatov in Slovencev v skupno državo. Slovenski politiki z dr. Antonom Korošcem na čelu so še leta 1918 dopuščali možnost obstanka pod Avstro-Ogrsko, predvsem na podlagi napovedi, da bodo imeli avstro-ogrski narodi pravico do avtonomnega razvoja, vendar sta na koncu slovanska sorodnost in strah pred ponemčenjem prevladala nad zvestobo monarhiji. (Nećak in Repe 2005: 176–215)

2.3 Slovenci po prvi svetovni vojni

29. oktobra 1918 so avstro-ogrski Slovani ustanovili Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov (Država SHS). To je bila prehodna rešitev, ki je spodbudila narodna čustva in Slovincem omogočila prvo narodno vlado. 1. decembra 1918 se je oblikovala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev (Kraljevina SHS), enotna narodna država s centralistično ureditvijo in dinastijo Karađorđevićev. Slovenci so se znašli v neugodnem položaju – živeli so v štirih državah. Na zahodu je Primorska pripadla Italiji, na severu Koroška po plebiscitu Avstriji, na vzhodu pa je Madžarska dobila Slovensko Porabje. Posledica je bila tudi izguba Trsta, v katerem je živelo 57.000 Slovencev, na splošno pa so Primorski Slovenci med obema vojnama izkusili načrtno poitalijanjenje, fašistično nasilje in gospodarsko zatiranje. V tem času se jih je zato okrog 100.000 izselilo. Katoliški tabor se je zavzemal za avtonomijo, predvsem liberalni tabor pa je zagovarjal integralno jugoslovanstvo. (Repe 2014)

¹ Jugoslovanski klub je nastal 29. maja 1917, dan pred obnovitvijo parlamentarnega življenja v avstrijskem delu monarhije. V njem so se združili slovenski, hrvaški in oba srbska poslanca iz avstrijskega dela monarhije. V klubu je bilo 33 članov. Vsi člani kluba so podpisali t. i. Majniško deklaracijo, v kateri so se zavzeli za idejo združitve vseh ozemelj monarhije, v katerih prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, pod habsburško monarhijo. V monarhiji naj bi bili narodi enakopravni. Avstrijska vlada se z zahtevami ni strinjala, politično dogajanje v naslednjih mesecih pa je okrepilo idejo o jugoslovanski združitvi izven Avstro-Ogrske. (Nećak in Repe 2005: 178–183)

3 Izseljevanje Slovencev v ZDA

3.1 Pionirska faza slovenskega izseljevanja

Prvi slovenski priseljenci v ZDA so bili protestantje v začetku 17. stoletja. Izseljevanje Slovencev v ZDA se je nadaljevalo s katoliškimi misijonarji (npr. Friderik Baraga leta 1830, Franc Pirc, Janez Čebulj, poznejši ameriški škof Jakob (James) Trobec in drugi so kot oznanjevalci krščanstva delovali med ameriškimi staroselci, pozneje pa so krščanstvo utrjevali med evropskimi priseljenci), iskalci zlata v Kaliforniji in vojaki. Friderik Baraga je napisal več verskih knjig, slovar in slovnico v jeziku indijanskega plemena Očipva ter Slovencem namenjeno knjigo *Popis navád in sadershanja Indijanov Polnozhne Amerike*. Ta in pisma misijonarjev, ki so bila objavljena v glasilih v Sloveniji, so sooblikovala podobo Amerike med Slovenci. Pismo trgovca in gostilničarja Matije Premute je prvo izseljensko pismo v slovenščini, ki so ga objavile Bleiweisove *Novice* leta 1845, in že takrat je bilo iz pisma razbrati vabilo rojakom k izseljevanju v ZDA. Privlačno je bilo tudi poročanje o iskalcih zlata. Po letu 1865, ko se je končala ameriška državljanska vojna, so se v ZDA odpravile tudi prve skupine kmetov z Gorenjske (Dovje, Mojstrana, Bled, Podbrezje itd.). Ti so večinoma postali ameriški farmarji ali kmetijski delavci, vozniki vpreg ipd. Na Gorenjskem je bila v tistem času agrarna in fužinarska kriza, v Minnesoti, kamor jih je odšlo največ, pa so jih čakale ugodne možnosti za nakup plodne zemlje, kar so prebrali v pismih, ki jih je misijonar Franc Pirc objavjal v *Novicah* in *Zgodnji danici*. Priseljence, ki so v ZDA pripotovali do konca sedemdesetih oz. začetka osemdesetih let 19. stoletja, štejemo v pionirsko dobo slovenskega priseljevanja v Združene države Amerike. (Drnovšek in Brodnik 2002: 7–9)

3.2 Množično izseljevanje

Izseljevanje je postalo množično leta 1890 in je trajalo vse do 1924. Največ izseljencev je prišlo s Kranjske, Dolenjske in iz Bele krajine. Po ocenah je do prve svetovne vojne iz slovenskih dežel po svetu odšlo do 300.000 ljudi. Čeprav se jih je nekaj izselilo iz političnih razlogov, v izogib služenju vojaškega roka, zaradi sodelovanja v stavkah ipd., je večina odšla zaradi ekonomskih razlogov. V Ameriki naj bi bilo življenje svobodnejše, v pismih in časopisih so brali o enakosti med ljudmi in verski strpnosti. Propagande je bilo veliko, delovale so tudi izseljenske pisarne. Avstro-Ogrska izseljevanja zakonsko ni omejevala, politične stranke pa so se različno opredelile – katoliška stranka je poudarjala slabe strani, predvsem padec števila prebivalstva, razdruževanje družin in vpliva drugih ideologij na vero. (Drnovšek in Brodnik 2002: 12)

Med prvo svetovno vojno se je priseljevanje v ZDA nekoliko upočasnilo, po njej pa je bilo še bolj intenzivno. Na začetku dvajsetih let so ZDA uvedle omejevalno priseljsko zakonodajo, do katere je prišlo med drugim zaradi prenasíčenosti trga delovne sile, tehnološkega razvoja ter odpora do prišlekov drugih ver in kultur. (Drnovšek in Brodnik 2002: 12)

3.3 Podporne organizacije v ZDA

Slovenske izseljence so v ZDA pričakali sorodniki in prijatelji, precej pa so jim pri privajanju na novo okolje pomagali tudi podporne organizacije, društva in domači duhovniki. Podporne organizacije so zbirale denar za podporo svojim članom – boleznine, posmrtnine ipd., s čimer so zagotavljali večji občutek socialne varnosti. Hkrati so gradili narodne domove, ustanavljali župnijske šole in bili dejavni na kulturnem področju. Organizacije so bile katoliške, socialistične in svobodomiselne, večina večjih je izdajala tudi svoj časopis. Pred letom 1910 so začeli izhajati slovenski časopisi v Chicagu, Illinois (1891), v Towerju, Minnesota (1891), v New Yorku (1893), v Clevelandu, Ohio (1899), v Jolietu, Illinois (1899), v Pueblu, Colorado (1901), v Calumetu, Michigan (1901), v Pittsburghu, Pennsylvania (1905), v Leadsvillu, Colorado (1906), in v Denverju, Colorado (1908). (Klemenčič 1987: str. 34)

Ameriški Slovenci so se po naselitvi v ZDA organizirali v treh oblikah:

1. Bratske podporne organizacije so bile specifična ameriška in osnovna oblika organiziranosti etničnih skupin v ZDA (fraternal benefit societies). Ameriški Slovenci so pred in med prvo svetovno vojno ustanovili osem slovenskih bratskih podpornih organizacij, ki so predstavljale velike zavarovalniške družbe, saj država takrat ni poznala socialnega zavarovanja. Poleg tega so opravljale tudi vlogo kulturnega in političnega združevalca slovenskih izseljencev. Prvo društvo je bilo slovensko lokalno podporno društvo St. Joseph, ustanovljeno v rudarskem kraju Calumet v Michiganu že leta 1882. KSKJ – kranjska slovenska katoliška jednota je bila najstarejša slovenska podpora organizacija v ZDA, ustanovljena leta 1894 v Jolietu (Illinois). Izdajala je glasilo *Amerikanski Slovenec*. Prvi slovenski socialistični klub v ZDA je bil leta 1903 ustanovljen Klub št. 1, ki je v Chicagu prirejal predavanja, gledališke igre in predstavlja začetek jugoslovanske socialistične organiziranosti v ZDA. Ta se leta 1919 nadaljuje z ustanovitvijo Jugoslovanske socialistične zveze (JSZ), ki se leta 1911 priključi ameriški

Socialistični stranki. Izdajali so glasilo *Proletarec*. Leta 1904 je nastala Slovenska narodna podporna jednota (SNPJ), ki je združevala svobodomislece, socialiste, liberalce in nasprotnike vmešavanja katoliških duhovnikov v podporne organizacije.

Do druge svetovne vojne so v ZDA obstajale naslednje slovenske podporne jednote: Družba svete družine (1600 članov), Jugoslovanska katoliška jednota (23.100 članov), Jugoslovanska podporna zveza Sloga (2500 članov), Kranjsko-slovenska katoliška jednota (35.250 članov), Prvo Szlovensko bratsko pomožno društvo (1500 članov), Slovenska dobrodelna zveza (11.240 članov), Slovenska narodna podporna jednota (49.450 članov), Slovenska svobodomiselna podporna zveza (9100 članov), Slovenska ženska zveza (8930 članov), Zapadno slovanska zveza (3760 članov) in Slovensko-hrvatska zveza (1410 članov).

2. Ameriški Slovenci so se organizirali tudi v okviru cerkve. Med prvimi slovenskimi naseljenci v Ameriki so bili misijonarji, ki so delovali predvsem med Indijanci v Michiganu, Minnesoti in Ontariu v Kanadi. Katoliški duhovniki, ki so v ZDA prišli v času velikega vala slovenskega naseljevanja konec 19. in v začetku 20. stoletja, so med Slovenci v ZDA organizirali župnije, te pa so postale centri tako katoliške kot prosvetne aktivnosti izseljencev. Po mnenju katoliških duhovnikov je bilo med slovenskimi priseljenci v ZDA veliko takih, ki bi zaradi spremenjenega političnega prepričanja lahko izgubili vero, zato je frančiškanski menih Kazimir Zakrajšek leta 1912 v Ameriko pripeljal slovenske frančiškane in organiziral Slovensko frančiškansko skupnost. Frančiškanski menihi so nato igrali pomembno vlogo pri združevanju katoliških Slovencev v ZDA, izdajali so religiozni mesečnik *Ave Maria* in posvetni časopis *Sloga*. Svobodomiselni časopisi, kot sta bila *Prosveta* in *Proletarec*, se z vsebino teh klerikalnih časnikov niso strinjali. Cerkvene organizacije so v ZDA organizirale tudi katoliške šole, ki so imele pomembno vlogo pri ohranjanju slovenskega jezika in zavesti skupnosti med ameriškimi Slovenci.
3. Že leta 1891 so se začela razvijati socialistična in druga napredna gibanja. Takrat so liberalno in antiklerikalno usmerjeni priseljenci v Chicagu ustanovili klub Slovenija, ki je imel vlogo podpornega in političnega društva. Člani so si prizadevali, da bi bile verske zadeve ločene od poslovanja jednot. V klubu sta se združili dve krili naprednih ameriških Slovencev – liberalci in socialni demokrati. Liberalno krilo je izdajalo glasilo *Glas svobode*, socialnodemokratsko pa kratek čas glasilo *Zora*.

Aktivno delovanje slovenske socialistične zveze se je začelo leta 1903, ko so pionirji slovenskega socialističnega gibanja v Chicagu ustanovili slovenski socialistični klub. Leta 1905 so ustanovili Slovensko socialistično zvezo in znotraj nje list *Proletarec*. Socialisti iz vrst ameriških Slovencev so v tem času delovali predvsem v okviru boja za izboljšanje socialnega položaja slovenskih delavcev v ZDA – pomagali so ustanavljati sindikate in zadruge ter razširjali število članstva in društev SNPJ. (Klemenčič 1987: 77–83)

3.4 Odnos ameriških Slovencev do stare domovine

Velik del Slovencev v ZDA je do vstopa ZDA v vojno (1917) odkrito ostajal na strani habsburške monarhije. Na to miselnost so vplivali predvsem avstro-ogrski diplomatski uradniki in del katoliškega duhovništva. Niso ustanovili posebne organizacije, je pa bilo njihovo mnenje zaslediti po delu izseljenskega časopisja, ki je dobivalo podporo avstrijskih diplomatskih uradnikov. Najbolj glasno je proavstrijsko stališče zavzemal dnevnik *Slovenski narod* (New York), sledil mu je *Ameriški Slovenec*. *Glasilo SNPJ* (pozneje *Prosveta*) je najprej objavljalo članke z obeh strani. Leta 1916 so hrvaški in slovenski katoliški duhovniki napisali *Našo izjavo*, ki se zavzema za združitev hrvaških in slovenskih dežel v samostojno, na katoliških načelih temelječo državo.

Slovenska liga, pozneje Slovenska narodna zveza, je sodelovala z Jugoslovanskim odborom v Londonu, Slovensko, pozneje Jugoslovansko republičansko združenje pa se je zavzemalo za ustanovitev jugoslovanske zvezne republike. Ob izbruhu prve svetovne vojne so Slovenci v ZDA lahko odkrito kritizirali Avstro-Ogrsko in zavzemali jugoslovansko stališče. (Klemenčič 1987: 77–83)

4 O Prosveti

Prosveta je bila eden od časopisov v slovenščini, ki je izhajal v ZDA. Izdajala ga je Slovenska narodna podpora jednota – SNPJ, ki jo je leta 1904 ustanovilo 12 slovenskih izseljencev. Poleg zavarovalništva je organizacija tudi politično in kulturno združevala slovenske izseljence. Njeni člani so bili socialistično oz. nekatoliško usmerjeni svobodomiselnih ameriški Slovenci. Že leta 1914 je jednota štela okrog 14.000 članov, po drugi svetovni vojni pa se je ta številka povzpela že na 70.000. Poleg Prosvete je od leta 1922 izdajala tudi *Mladinski list – The Voice of Youth*. (Andreja Božič - Horvat 2007: 369)

Slika 1: Primer naslovnice *Glasila Slovenske narodne podporne jednote*, 14. april 1916

Prva številka je izšla januarja leta 1908 kot *Glasilo Slovenske narodne podporne jednote*, urednik je postal Frank Kerže. Časopis je do leta 1910 izhajal kot mesečnik, nato kot tisk, sredi leta 1916 pa se je preimenoval v *Prosveto* in začel izhajati kot dnevnik – vsak dan v tednu razen v nedeljo. O prehodu časopisa s tedenskega na dnevno izhajanje so se člani SNPJ pogovarjali na seji glavnega odbora SNPJ 19. januarja 1916 – na peti strani 6. številke IX. letnika (11. 2. 1916) je objavljeno poročilo s seje, na kateri so se odločili, da bo glasilo postalo

dnevnik, ko preseže 5000 članov. Člani so razmišljali o načinih za pridobivanje večjega števila naročnikov, in sicer so predlagali nagrade za društva in posameznike, ki jim bo uspelo pridobiti največ naročil. Nasploh je v izdajah čutiti močno spodbudo k združevanju in ohranjanju slovenske skupnosti.

Slika 2: Vabilo na naročanje na dnevnik *Prosveta*

Nesoglasja pri izbiri imena dnevnika je šaljivo povzel Frank Magajna v *Anekdoti s konvencije*:

»Glasilo postane dnevnik. To je glavni triumf šeste redne konvencije. Brat Molek, ki je kljub pobožnemu imenu znan socialist in bognasvaruj tudi brezverec, je podal tozadevno Roso Lucijo (resolucijo), potom katere se ime Glasilo spremeni v »Prosveto« in postane dnevnik, ko doseže 5000 naročnikov.

Ime Prosveta je zelo lepo in pomenljivo, a navzlic temu mi je rekel prvi član, kateremu sem to povedal, da smo s tem ustrelili največjega kozla. Na moje prestrašeno vprašanje 'zakaj', mi odgovori:

'Naša S. N. P. J. obstoji na svobodomiselni podlagi. Vi pa daste njenemu glasilu tako pobožno ime. Tako ime se da novi cerkvi ali pa Vodiški Johanci, ne pa socialističnemu in svobodomiselnemu listu. Bolj bi bil vesel, če bi se novo ime glasilo: »Presneta«.'« (Prosveta IX/7, 1916)

F. S. T. Je v 21. številki IX. letnika v članku *Ako postane »glasilo«* dnevnik tudi poudaril, da bo v dnevniku več prostora za pisatelje, in spodbujal plačilo leposlovja. (Prosveta IX/21, 1916)

V zadnji številki tednika junija 1916 je objavljen epilog povesti *Dva ognja* Jožeta Ambrožiča:

»S to povestjo se poslavljam od tebe 'Glasilo'. V tej kratki dobi storil si veliko. Marsikterega avstrijskega patrijota in narodnjaka si naredil v dobrega ameriškega državljana in marsikterega mlačneža z rumenimi nazori si postavil pod rudeči prapor v bojne vrste delavcev. K temu so tudi mislim malo malenkost moje povesti in črtice pomagale, saj jih je večini preveval soc. duh. Kakor do sedaj, tako ti bodo tudi v bodoče kot dnevniku bratje S. N. P. J. stali na strani z dopisi in drugim gradivom. Tudi o tebi 'Glasilo' veljajo pesnikove besede:

Prebujajo se Sloveni povsod,

A kdo se pač je najbolj trudil,

Da narod se iz sna je zbudil?

To je tvojih trudov – plod.« (Prosveta, IX/25, 1916)

Slika 3: Naslovna stran prve številke *Prosvete* 1. julija 1916

Na najvišjem položaju uredništva *Prosvete* se je zvrstilo več pomembnih mož, med drugim:

[Jože Zavertnik](#) (1869–1929) je bil urednik med letoma 1911 in 1929, ko se je upokojil. Pred odhodom v ZDA je na Dunaju urejal glasilo *Der Eisenbahner* in v Trstu časopise *Delavec*, *Svoboda* in *Rdeči prapor*. Pred *Prosveto* je bil v ZDA eden od ustanoviteljev socialističnega časopisa *Proletarec*, urejal pa je *Glas svobode* in *Koledar Glasa svobode*. Objavljal je kratko prozo s predvsem delavsko tematiko, leta 1925 pa je izdal monografijo *Ameriški Slovenci*.

[Ivan Molek](#) (1882–1962) je bil publicist in pisatelj. Leta 1916, ko je *Prosveta* postala dnevnik, je postal pomožni glavni urednik, leta 1929 pa glavni urednik. V uredništvu je ostal do leta 1944, ko je odstopil zaradi političnih nesoglasij z vodstvom SNPJ. V različnih ameriških glasilih v slovenščini je objavljajl pesmi, povesti, dramatične prizore, poljudnoznanstvene razprave in prevode.

[Andrew Kobal](#) (1899–1988) je pisal mladinske novele, socialne povesti, šaljive enodejanke, daljše komedije in potopise. Na začetku svojega življenja v ZDA (od leta 1921) je bil pomočnik urednika *Prosvete*. Govoril je 15 jezikov in v ZDA štirikrat doktoriral. Bil je prvi Slovenec, ki je obiskal predsednika Hooverja v Beli hiši.

[Louis Beniger](#) (1894–1979), pisatelj, publicist in urednik, je poleg urednikovanja objavljajl realistične povesti in črtice, poleg *Prosvete* pa je urejal tudi *Mladinski list* in v njem skrbel za izobraževanje mladih Američanov slovenskega rodu, saj jim je predstavljal vidnejše slovenske književnike.

Anton Garden (1895–1967) je bil od leta 1929 pomožni urednik *Prosvete*, po odhodu Ivana Moleka leta 1944 pa je postal glavni urednik in ostal na tem mestu do leta 1950. Z Molekom se je zapletel v ostro uredniško debato, ki je bila objavljena v *Prosveti* leta 1945.

5 Analiza leposlovja v *Prosveti* (1916–1920)

Na naslednjih straneh bom analizirala leposlovje v *Prosveti* v letih od 1916 do 1920. Najprej se bom lotila analize avtorjev besedil, jih ločila glede na spol, izvor, pogostost objav in značilnosti pri podpisovanju, nato pa bom pregledala še dela sama in jih razvrstila glede na zvrst, žanr, podnaslov in slovenskost/tujost. Na koncu bom poskusila ugotoviti še morebiten vpliv dogajanja po svetu na tematiko leposlovnih besedil.

V letih od 1916 do 1920 je leposlovje v *Prosveti* največkrat dobilo mesto na zadnji, tj. 4. strani, pogosto skupaj z različnimi poučnimi članki. Sredina številka je bila dvojna, imela je 8 strani, leposlovje se je na začetku še pojavljalo na različnih straneh, pozneje pa po navadi sploh ne. Glede na to, da številke brez leposlovja pogosto najdemo v obdobju, ko je v prejšnjih in poznejših številkah v časopisu izhajal daljši roman, lahko sklepamo, da razlog za to ni pomanjkanje del, ampak dajanje prednosti drugim člankom.

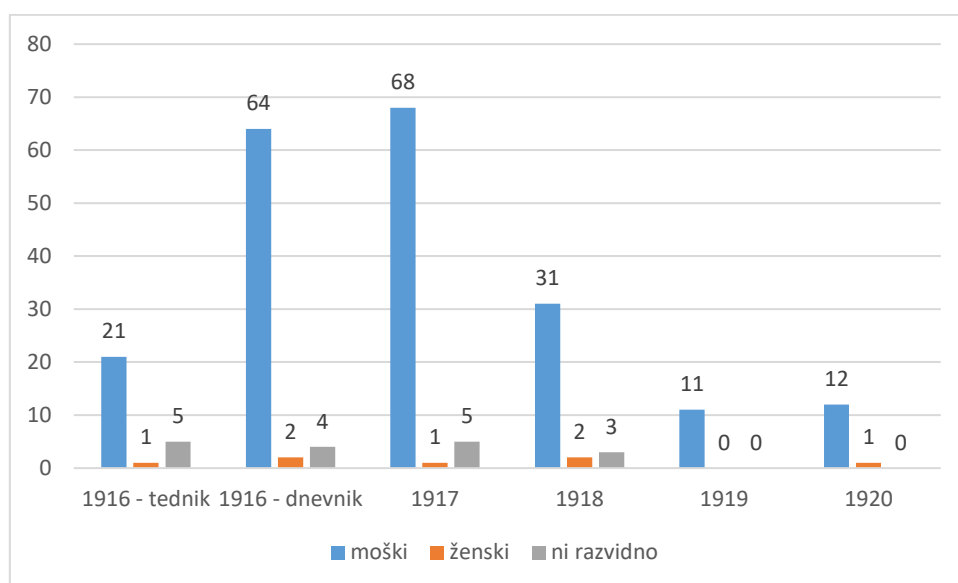
Slika 4: Primer 4. strani *Prosvete*

5.1 Analiza avtorjev

5.1.1 Avtorji glede na spol

V letih, ki sem jih obravnavala, je bilo v *Prosveti* objavljenih vsega skupaj 7 del, pod katera so se podpisale avtorice. Ta številka je tako majhna, da je skoraj zanemarljiva, daje pa mi priložnost, da vse te avtorice naštejem: [Marija Kmet](#) in [Zofka Kveder](#) s po dvema besediloma, Ada Kristan (podpisana Ada Kristanova, sicer soproga [Etbina Kristana](#)) z enim in še dve avtorici, podpisani s psevdonimoma Marica in Golčajska.

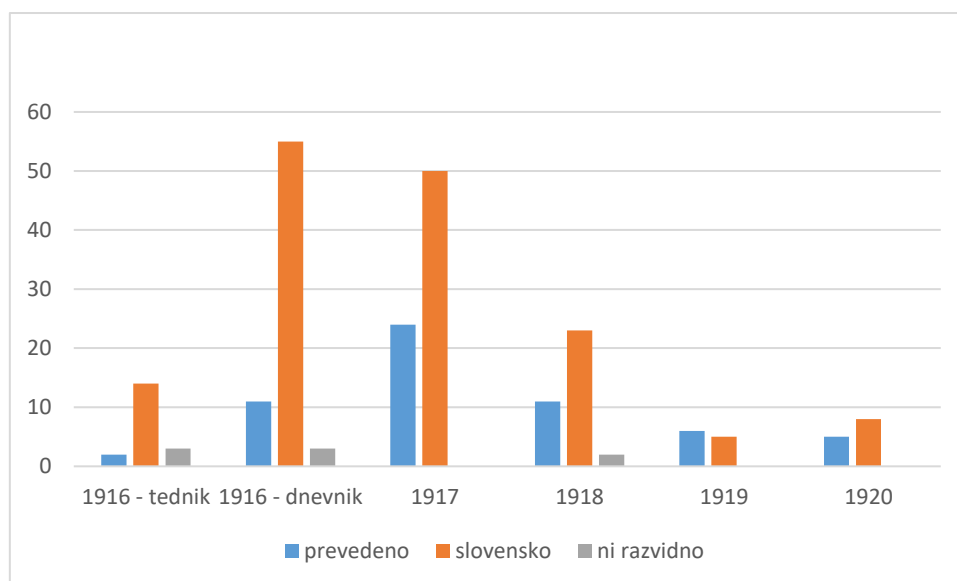
Pri 17 besedilih spola avtorja ni mogoče določiti, zato je morda ženskih avtoric več.

Graf 1: Spol avtorja

5.1.2 Avtorji glede na izvor – slovenski/tuji

Pojavljala so se tako slovenska kot prevedena besedila. Pri večini prevodov je podpisan tudi prevajalec, ne vedno s celim imenom, pogosto le z začetnicami. Opazila sem, da so bili prevodi pogosto delo hišnih sodelavcev, ki so v *Prosveti* izdajali tudi lastno leposlovje. V obravnavanih letih je prevodov v letniku manj kot slovenskih del, vendar pa so količinsko obsežnejši, saj je med njimi veliko daljših novel in zgodovinskih romanov. Pri 8 besedilih porekla avtorja ni mogoče določiti.

Graf 2: Poreklo avtorja

5.1.3 Avtorji glede na pogostost

5.1.3.1 Slovenski avtorji

Eden izmed pogosto objavljenih avtorjev je Jože Ambrožič, eden od vodilnih članov SNPJ, ki je svojo realistično prozo objavljala v več slovenskih revijah in časopisih v ZDA (poleg *Prosvete* tudi v *Ameriškem družinskem koledarju*, *Proletarcu*, *Novi dobi*, *Času*). V *Glasilu SNPJ* oziroma *Prosveti* je med drugim objavil zgodovinski povesti s temo iz obdobja reformacije *Zadnji brodar* (1915) in *Prekrščevalec* (1916) ter zgodovinski povesti s temo iz obdobja Ilirskih provinc *Za vero* (1915) in *Slika* (1919). Tu je leta 1917 izšlo tudi polliterarno besedilo *Zakaj ne verujem*, v katerem opisuje, kako je vera človeku privzgojena kot otroku, in izrazi svoj dvom vanjo. Vero primerja s pravljico in postavlja na laž stvarjenje, kot ga opisuje *Biblija*. Sklicuje se na pisce, kot so Voltaire, Sokrat in Diogen, pa tudi Thomas Paine (delo *Doba razuma* (*Age of Reason*)). Svetopisemskega Kristusa primerja z bogovi sonca iz različnih ver in v njihovih zgodbah najde veliko vzporednic, iz česar sklepa, da je Kristus »novo ime za staro biografijo – kot zadnji bog solnca, On ni bil človek, ampak življenje je imel samo v pripovedki.« Slovenski narod opiše kot nomadski rod, ki mu je bila vsiljena krščanska vera in ki se je zaradi te vere zmanjšal na petino. (Ambrožič 1917: *Prosveta* X/9)

Jože Ambrožič je bil zaradi zgodovinskih povesti iz kmečkega življenja na Dolenjskem, ki jih je objavljala v tem in v drugih časopisih, označen kot »Josip Jurčič ameriških Slovencev«. V *Prosveti* je v obravnavanih letih izšlo 23 njegovih del.

[Ivan Cankar](#) se v *Prosveti* pojavi devetkrat. Njegovo najdaljše objavljeno delo je povest *Potepuh Marko in Kralj Matjaž* (*Prosveta* X/48–62), ki ima 15 nadaljevanj, druga pa so večinoma črtice z do pet nadaljevanji. Dva meseca po njegovi smrti (11. decembra 1918) je časopis objavil tudi vest z naslovom *Ivan Cankar je mrtev*. Avtor, ki ni podpisan, izkoristi priložnost za kritiko klerikalcev, ki naj bi Cankarja napadali in onemogočali kot politika. Označi jih za licemerce, ki jih je Cankar poznal in jim v svojih spisih ni prizanašal. Cankarja označi za slovenskega Zolaja, ki »prikazuje ljudi z vsemi njihovimi grehi in vrlinami«, ter omeni dela *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*, *Hiša Marije pomočnice* in *Hlapec Jernej in njegova pravica*. (*Prosveta* 1919: XII/30)

[Milan Pugelj](#), tajnik *Slovenske matice* ter (so)urednik *Slovana* in *Ljubljanskega zvona*, je v *Prosveti* zastopan s sedmimi besedili. Pugljeva besedila se skladajo z literarno usmeritvijo *Prosvete*, saj vsebujejo realistično-naturalistične značilnosti. Njegova proza kaže vplive Ivana Cankarja, Guyja de Maupassanta in Antona Pavloviča Čehova, v njej najdemo opise dolenske pokrajine in njenih različnih tipov ljudi. V *Prosveti* objavljena novela *Osat* je primer njegovih psiholoških novel, ki tankočutno opisuje duševne travme, ki se lahko zelo stopnjujejo, tudi do samomora (v *Osatu* je povod izguba službe na železnici). Hkrati prikazuje vsakdanje življenje dolenskega kmeta, podeželskega plemstva in meščanov. Zgodba *Jetnik* v *Prosveti* med letoma 1916 in 1920 izide kar dvakrat, leta 1916 in 1918. (Bošnjak 2003: 61–72 in 2004: 3–9)

Petkrat se pojavi Josip Premk, štirikrat [Kostanjevec](#), trikrat pa [Jurčič](#) in [Stritar](#).

5.1.3.2 Prevedeni avtorji

Med prevedenimi avtorji je najbolj obsežno zastopan poljski pisatelj [Henryk Sienkiewicz](#), ki je tudi sicer v podlistkih najpogosteje objavljani tuji avtor. Študiral je zgodovino in napisal več zgodovinskih romanov, med katerimi je najbolj znano delo *Quo Vadis* iz leta 1896. Povest *Za kruhom*, v *Prosveti* objavljena leta 1916 v 12 nadaljevanjih, opisuje izseljevanje in prinaša sporočilo, da je redkokateri od tistih, ki se podajo na pot v ZDA, uspešen – večina jih umre na poti v novo domovino, prevarajo jih potovalne agencije, ubijejo jih Indijanci ali pa se znajdejo v slabih razmerah v tujem okolju. (Hladnik 1985: 58–59) Zgodovinska romana *Z ognjem in mečem* ter *Potop* sta del trilogije, v katero spada še *Mali vitez* in ki se dogaja v poznem sedemnajstem stoletju, ko se se Poljaki bojevali s Kozaki, Tatari, Švedi in Turki. Pod besedili je kot prevajalec naveden Podravski, kar je psevdonim Petra Miklavca, ki je bil najplodnejši prevajalec romanov v slovenščino ob koncu 19. oziroma na začetku 20. stoletja.

Številčno ima od prevedenih avtorjev največ naslovov [Maksim Gorki](#) (osem), pri čemer ne štejem trikrat objavljenega besedila *Duševni boj*. Izšlo je enkrat v letu 1916 (eno nadaljevanje) in dvakrat v letu 1917. Prvo in drugo besedilo sta si enaki, pri tretjem pa je bil tekst morda ponovno pregledan, saj je popravljenih nekaj slogovnih, pa tudi vsebinskih napak, dodan je prej manjkajoči konec, hkrati pa so pri tretji objavi tudi sami naredili napako in izpustili del stavka:

- 1916 in 1917/1: »Kako čudovito,« je dejala, »da so bile te krasne stvari nekoč skrite v hišah posameznih oseb [...]
- 1917/2: »da so bile te krasne stvari nekoč skrite v hišah posameznih oseb [...]«

Glede na vsebino zgodbe bi lahko predvidevali razlog za tako pogosto objavo istega besedila – gre namreč za opis pogovora med moškim – ateistom in žensko – vernico. Moški navaja svoje razloge za ateizem, ženska pa večkrat pove, da je vernica zato, ker sta vernika tudi njena starša. Na koncu, tik pred svojo prezgodnjo smrtjo, ženska prizna, da ima moški prav in da ji je žal, da tega ni spoznala prej. Tema sovпада s *Prosvetino* liberalno politično usmerjenostjo.

[Oscar Wilde](#), irski pisatelj, dramatik, esejist in kritik, se pojavi s šestimi naslovi, od katerih ima le eno delo dve nadaljevanji, druga pa samo po eno. Zadnja obravnavana zgodba, pravljica *Slavec in roža* (pozneje drugje tudi z naslovom *Slavček in vrtnica*), v *Prosveti* objavljena leta 1920, spada v zbirko pravljic *Srečni kraljevič in druge zgodbe* iz leta 1888. To je ena od dveh Wildovih zbirk pravljic, ki so namenjene dvema naslovnikoma – tekst otrokom, kontekst pa odraslim. Posebnost teh pravljic je pomanjkanje srečnega konca, kot smo ga vajeni pri klasičnih pravljicah; Wildove avtorske pravljice se praviloma končajo tragično. Leto prej je v Gorici izšel prvi slovenski prevod Wildovih zgodb v zbirki *Pravljice*, poslovenil jih je Alojz Gradnik, vendar pravljice *Slavec in roža* ni med njimi. V *Prosveti* prevajalec ni naveden. (Blažič 2010: 69–74)

Pod petimi naslovi je podpisan eden največjih ruskih pisateljev in dramatikov iz obdobja po realizmu [Anton Pavlovič Čehov](#). Prvo njegovo delo, na katerega sem med prebiranjem časopisa naletela, je bila vodvilska komedija *Medved*, v *Prosveti* objavljena decembra 1916. Podnaslovljena je »šaljiva igra v enem dejanju«, prevajalec pa spet ni naveden. Čehov je za *Medveda* pozneje dejal, da glede na to, da je neumen vodvil, uživa presenetljiv uspeh ter da ga je pisal iz brezdelja. Vodvili so mu pomenili predvsem zagotovljen zaslužek, poudarjal pa je, da niso enostavni za pisanje. (Kostić 2004: 8–13) Med proznimi besedili Čehova v *Prosveti* najdemo eno njegovih najbolj slavnih novel *Dama s psičkom* (*Prosveta* 1917) o razmerju med poročenim moškim in poročeno žensko.

5.1.4 Avtorji glede na podpis

Med vsemi obravnavanimi deli je samo devet nepodpisanih:

Štiri sličice iz zbirke *Sličice iz vojne: Kdo šteje ljudstva, Sličica, Ujet kolega in Večer v Calaisu* ter *Pogovor med delavcem in gospodarjem, Adam in Eva, Tik za fronto, Vojni spomini nemškega vojaka, Otroci so otroci in Samo dve leti še ...*

Vsa druga besedila so podpisana, in sicer s pravim imenom avtorja, z njegovim psevdonimom ali začetnicami. Glede na to, da je imel časopis željo tudi izobrazevati slovenske izseljence v ZDA in njihove otroke, je škoda, da je bilo toliko del slovenskih avtorjev objavljenih pod psevdonimi.

5.1.4.1 Avtorji, podpisani s pravim imenom

S pravim imenom² so se po letnikih avtorji podpisovali takole (v to skupino štejem tako avtorje, ki so podpisani samo z začetnicami (imena in priimka), kot avtorje, ki so pod začetnico skrili samo ime):

1916: Friderik Gerstäcker, Josip Premk, Marija Kmet, Jože Ambrožič, Avgust Kušnik, Frank Magajna (tudi kot France Magajna), Emile Zola, Zvonimir Kosem, Mark Twain, Miljutin Jovanović, Milan Pugelj, Henryk Sienkiewicz, Josip Premk, Štefan Poljanec, Josip Lovrenčič, Radivoj Peterlin, Alojz Gradnik, Ivan Lah, Ivan Cankar, Anton Aškerc, Ivo Šorli, Engelbert Gangl, Josip Kostanjevec (tudi s psevdonimom), Ivan Prijatelj, Cvetko Golar (tudi s psevdonimom), Etbin Kristan, A. J. Terbovec, F. S. T., J. Podlesnik, F. S. Frančeto, F. Kozak v S. S. T., F. Milčinski, M. Kocjančič, Fr. Albrecht, C. F. Golar, A. Čehov, E. P. Butler.

1917: Ivan Cankar, Ivan Lah, Ivan Pucelj, Branislav Nušić, Jože Ambrožič, Anton Pavlovič Čehov, Zofka Kveder, Josip Jurčič, Josip Kostanjevec, August Šenoa, Josip Premk, Josip Stritar, Marcel Prevost, Velimir Deželič, Fran Milčinski, Josip Karlin, Fran Govekar, Milan Pugelj, Ivan Albreht, Lev Nikolajevič Tolstoj, Ferdo Plešič, Vladimir Schweiger, Lovro Kuhar, Zvonimir Kosem, Oscar Wilde, Werner Peter Larsen, Ferdinand Hanusch, Engelbert Gangl, Franjo Krašovec, B. M., M. B., Frank S. Tauchar, M. B. Miklavčič, P. B., J. S. Turgenjev.

² Po večini so to res prava imena, nekaterih pa v drugih virih ni najti, zato ne moremo biti povsem prepričani, da ne gre za psevdonim slabo znanega avtorja.

1918: Engelbert Gangl, Václav Beneš Třebízský, Etbin Kristan, Edgar Monteil, Ivan Molek, Anton Koder, Zofka Kveder, Milan Pugelj, Ivan Cankar, Ada Kristanova, Avetis Aharonean, Zvonimir Kosem, Lev Nikolajevič Tolstoj, Artur Endres, Ivan Povedar, Henryk Sienkiewicz, Josip Jurčič, Etbin Kristan, J. Koder, A. Boleslav.

1919: Henryk Sienkiewicz, Josip Jurčič, France Magajna, Maksim Gorki, Joško Oven, Ivan Boh, John Lipovsh, Anton Pavlovič Čehov.

1920: Oscar Wilde, Henryk Sienkiewicz, Paul Eldrige, Frank Troha, Paul Aréne, Zvonimir Kosem, Charles-Louis Phillippe, Josip Kostanjevec, Anton Gaspari, Fran Saleški Finžgar.

5.1.4.2 Avtorji, podpisani s psevdonimi

1916: Felicijan (= Srečko Brodar), A. Labud (= Andrej Budal), Pastuškin (= Andrej Budal) Josip Hrastar (= Josip Kostanjevec), Fr. Serafin (= Fran Zbašnik), Vladimir Borisov (= Frančišek Ločnikar), Julij Dub (= Fran Ramovš), Starogorski (= Ivan Vuk), Marica.

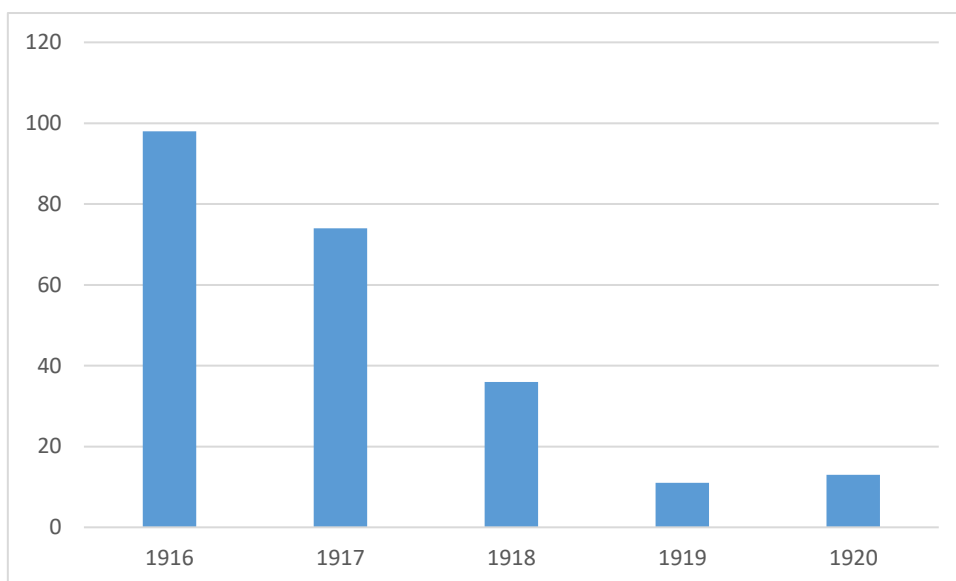
1917: Starogorski (= Ivan Vuk), Alojzij Poljk (= Alojz Kraigher), Ivan z Verha (= Ivan Vrhovec), Emil Leon (= Ivan Tavčar), Fr. Albrecht-Rusmir (= Fran Albreht), Pavel Mihalek (= Albin Prepeluh), Ivan Narodny (= Jaan Sibul). K tem avtorjem dodajam še Ivana Petroviča, ki se je pod svoje besedilo podpisal kot P. B.

1918: dr. Stojan (= Jakob Sket), Meročkov Prostoslav (= Fran Podkrajšek), Jernej Severjev (= Jernej Križaj), Rusmir (= Fran Albreht), Felicijan (= Srečko Brodar), Josip Hrastar (= Josip Kostanjevec).

1920: Golčajska, Henrik Soča (Henrik Hebat), Nando Urbanjakov (= Ferdo Kleinmayr).

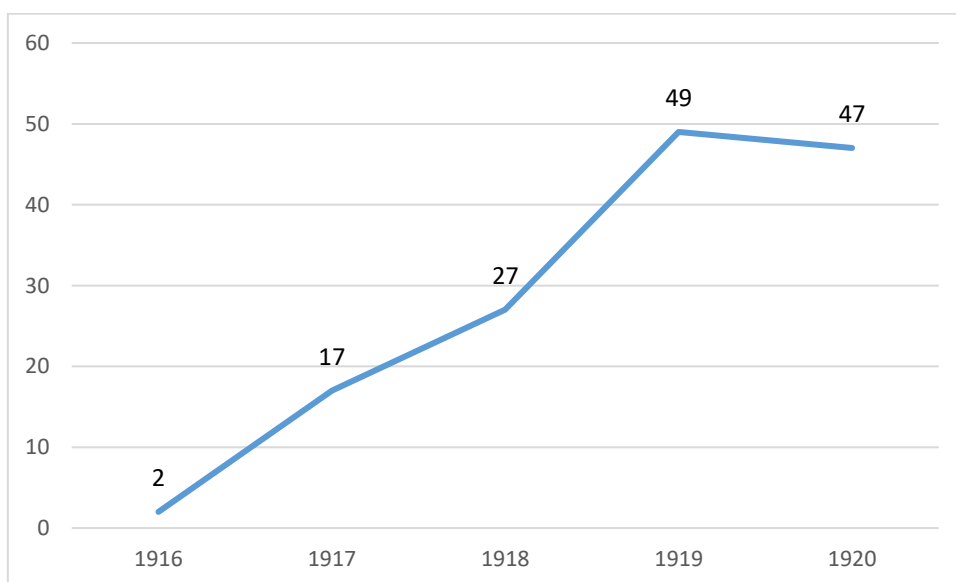
5.2 Analiza naslovov

Analizirala sem 231 del, objavljenih v *Prosveti* od leta 1916 do leta 1920. Število del, izdanih v letniku, je z letniki padalo:

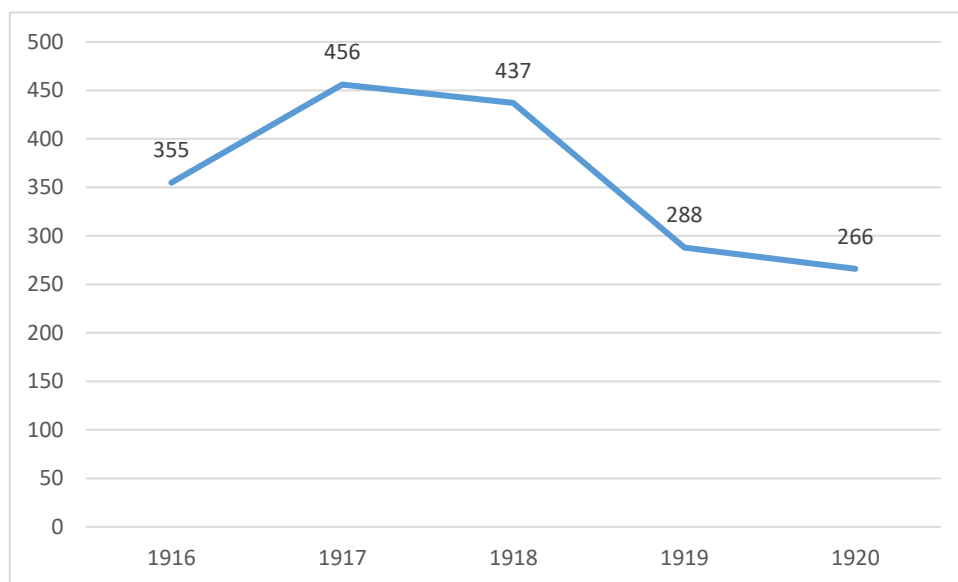
Graf 3: Število naslovov po letnikih

Krivdo za upadanje števila naslovov lahko deloma pripišemo naraščanju količine števil, v katerih ni najti leposlovja. Večinoma so bile to sredine številke, ki so bile daljše in v katerih so prostor dobile tedenske rubrike, pogosto pa je bilo takih števil več zaporedoma – leta 1920 so npr. brez leposlovja številke 216, 217, 218 in 219. Leposlovno četrto stran časopisa so takrat prevzela nadaljevanja pomembnejših člankov s prejšnjih strani in vojne novice, ob letnih sejah so več števil zaporedoma objavljali poročila, ki so zavzela več strani, včasih pa je uredništvo pred leposlovje postavilo tudi vladno obarvan oglas za zadolžnice svobode.

Graf 4: Številke brez leposlovja

Pomembnejši razlog za manjše število naslovov je vsekakor daljšanje besedil. V letih 1916 in 1917 prevladujejo krajša besedila – povesti, črtice, sličice, v poznejših letih pa jih nadomestijo romani, ki zahtevajo daljše obdobje izhajanja. Zgodovinski roman *Potop* Henryka Sienkiewicza sem npr. našla v 318 številkah letnikov XII (1919) in XIII (1920), odlomek je bil največkrat dolg približno 1200 besed.

Graf 5: Število nadaljevanj po letnikih

5.2.1 Zvrstnost besedil

V letih od 1916 do 1920 je bilo v *Prosveti* izdano predvsem prozno leposlovje – od 231 naslovov je proznih kar 217. Poezijo zastopa 11 del, dramatiko pa tri.

5.2.2 Podnaslavljanje

Pod obravnavanimi naslovi se pojavljajo različni zvrstni podnaslovi:

- povest (primer: Fr. Serafin (= Fran Zbašnik): *Žrtve*),
- novela (primer: dr. Stojan (= Jakob Sket): *Milko Vogrin*),
- črtica (primer: Frank Troha: *Medvedar*),
- slika (primer: P. B.: *V temi*),
- roman (primer: Edgar Monteil: *Velika vas*),
- zgodovinski roman (primer: Jože Ambrožič: *Prekrščevalec*),
- historičen roman (primer: Anton Koder: *Luteranci*),

- zgodovinski prizor (primer: Branislav Nušić: Knez Semberijski),
- zgodovinska slika (primer: Jernej Severjev (= Jernej Križaj): Indijanski Biser),
- noveleta (primer: Emil Leon (= Ivan Tavčar): Valovi življenja),
- šaloigra (primer: F. S. Tauchar (= Frank S. Tavčar): Trije ženini),
- igrokaz (primer: Jože Ambrožič: Slepí agitator),
- sličica (primer: France Magajna: Izza otroških let),
- zgodovinska povest (primer: Pastuškin (= Andrej Budal): Križev pot Petra Kupljenka),
- veseloigra (primer: Etbin Kristan: Ne da se prevariti!),
- pravljica (primer: Vest (kitajska pravljica, avtor ni naveden),
- šaljiva igra (primer: A. Čehov (= Anton Čehov): Medved),
- tragedija (primer: Julij Dub (= Fran Ramovš: Božanstvena ljubezen),
- poema (primer: Maksim Gorkij (= Maksim Gorki): Šestindvajset in ena).

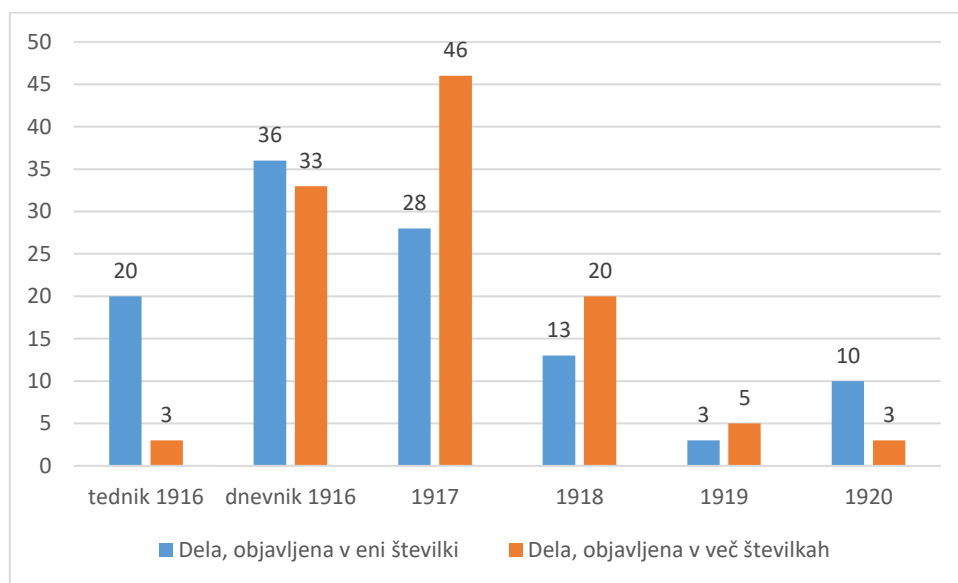
Največkrat se pojavi podnaslov »povest« (trikrat leta 1916, petkrat leta 1917, trikrat leta 1918 in dvakrat leta 1920), sledi ji »zgodovinski roman« (dvakrat leta 1919 in po enkrat v letih 1916, 1917, 1918 in 1920). Drugi podnaslovi se pojavijo manj kot petkrat.

5.2.3 Dolžina besedil

Prostor za leposlovje v številkah *Prosvete* ni ves čas enak, besedilom je lahko namenjena cela stran, samo en stolpec ali pa nekaj vmes. Dolžino besedil je zato težko določiti, ne da bi prešteli besede v vseh številkah. Oprla se bom na podatek, v koliko številkah je delo izšlo.

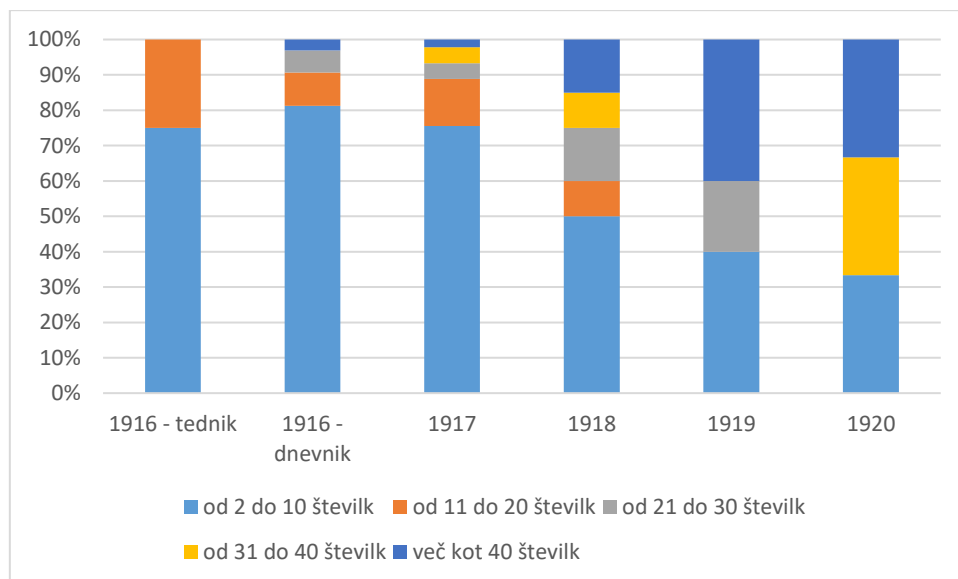
V prvi polovici leta 2016, ko je SNPJ izdajala tednik *Glasilo Slovenske narodne podporne jednote*, je bilo objavljenih 23 del, predvsem krajših – večina je v celoti izšla v po eni številki (takih besedil je 20), dve deli sta izšli v po dveh številkah, eno v štirih, izstopa pa delo Friedricha Gerstäckerja *Čolnar* iz zbirke *Življenje sužnjev v Ameriki*, ki je izhajalo skozi 16 števil.

Ko je časopis začel izhajati kot dnevnik, se je število naslovov povečalo, vendar so se tudi besedila začela daljšati. Takih, ki so izhajala skozi več števil, je 36, med slovenskimi deli izstopata Jože Ambrožič z zgodovinsko povestjo *Prekrščevalec* (št. 116–136) in [Fran Zbašnik](#) z romanom *Žrtve* (št. 137–165). Med prevodi je najdaljše delo Zolajev *Denar* (št. 38–115).

Graf 6: Leposlovje glede na število objav

V nadaljevanju sem dela, ki so izšla v več številkah, razdelila na kategorije, da je dolžina del bolj nazorno prikazana:

Graf 7: Leposlovje, objavljeno v več kot eni številki

5.2.4 Katoliški in liberalski tabor

Slovenski časopisi so bili razdeljeni v katoliški in liberalski tabor, enako je bilo s slovenskimi časopisi v ZDA. Usmerjenost časopisa oziroma njegovega uredništva je bilo pogosto opaziti tudi v leposlovju, ki je bilo v njem objavljeno. Ameriški časopisi so se zgledovali po slovenskih – liberalni po matičnih liberalnih, katoliški pa po matičnih katoliških. (Hladnik 2014: 145–149)

Prosveta je bila liberalna, vendar razen posameznih besedil, ki so izrazito protiklerikalno obarvana, svojega protiklerikalizma ni obešala na veliki zvon. Liberalnost se nekoliko pozna pri avtorjih, ponatisnjena so dela avtorjev, ki so bili že prej objavljeni v *Ljubljanskem zvonu*.

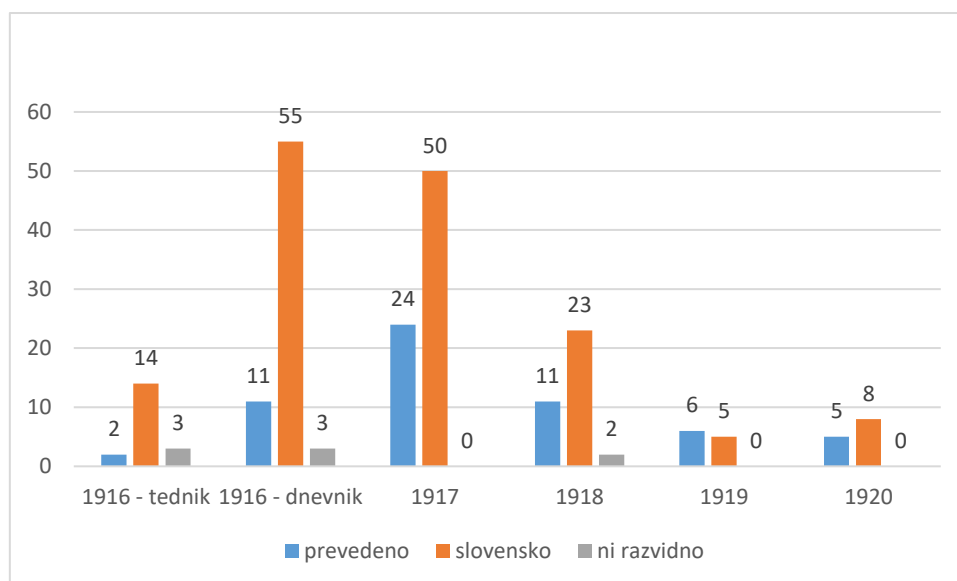
5.2.5 Izvirna besedila in prevodi

V vseh obravnavanih letih razen 1920 je slovenskega leposlovja po številu naslovov več kot prevedenega. Ko pa pogledamo obseg besedil, hitro postane jasno, da prevedena dela krepko vodijo. Daljših slovenskih del skorajda ni najti. Izjeme so nekatere zgodovinske povesti (*Prekrščevalec* Jožeta Ambrožiča (1916, prvič izšlo v *Prosveti*), *Za križ častni in svobodo zlato* Ivana Vuka (1916), *Trije rodovi* [Engelberta Gangla](#) (1917), *Na solnčnih tleh* Josipa Kostanjevca (1920)) in romani (*Žrtve* Frana Zbašnika (1916), *Gospod Mirodolski* Josipa Stritarja (1917), *Zajedavci* Ivana Molka (1918, prvič izšlo v *Prosveti*), *Luteranci* [Antona Kodra](#) (1918), *Milko Vogrin* [Jakoba Sketa](#) (1918), *Deseti brat* Josipa Jurčiča (1918)).

Razmerje med izvirnimi in prevedenimi deli se sklada s situacijo pri drugih ameriških slovenskih časopisih na začetku 20. stoletja. Dela so bila večinoma prevedena, od izvirnih pa so bili objavljeni večinoma ponatisi. Prevajali so tako iz angleščine kot iz nemščine, francoščine, ruščine in poljščine, večkrat se tudi zgodi, da je v izseljenskem časopisju do prevoda katerega od besedil prišlo prej kot v matični domovini. (Hladnik 2014: 138–140)

Med tujimi avtorji daljših besedil največji volumen besedil pripada Henryku Sienkiewiczzu in njegovima zgodovinskima romanoma *Z ognjem in mečem* (1918, 1919) in *Potop* (1919, 1920). Omenim lahko še *Denar* Emila Zolaja (1916), *V službi kalifa* Velimira Deželića (1917) in *Kraljico Dagmar* Václava Beneša Třebízskýja (1918).

Zdi se, da je uredništvo raje objavljalo tuja kot slovenska daljša leposlovna besedila, kar je težko razumeti, glede na to, da je namen časopisa tudi izobraževati ameriške Slovence tako v jeziku kot v književnosti. Prevajalci so bili pomemben del objavljjanja leposlovja v časopisju, v *Prosveti* marsikdaj tisti, ki je odgovoren za prevod, sploh ni naveden ali pa je skrit za kratico oziroma psevdonimom. Zolaja in še kaj je na primer prevedel človek s podpisom M-k, besedila Augusta Šenoa Ivan Vuk pod psevdonimom Starogorski, Monteila pa F. K. Hišna prevajalca sta bila Jože Ambrožič in Frank Magajna (besedila E. P. Butlerja). Peter Miklaveč se je pod dela Henryka Sienkiewicza podpisoval s pravim imenom ali s psevdonimom Podravski.

Graf 8: Razmerje med slovenskimi in prevedenimi besedili

5.2.5.1 Analiza prevoda Zolajevega romana *Denar*

Najbolj obsežno leposlovno besedilo letnika IX (1916) je bilo delo Emila Zolaja *Denar*, za katerega so v *Prosveti* pred objavo zapisali, da bo prvič preveden v slovenščino. Na to napoved so se v časopisu *Clevelandska Amerika* (IX/85, 19. julij 1916) odzvali z nejevoljo, saj so ga leto prej prevedli in objavili že sami:

»"Prosveta" v Chicagi naznanja iz uredništva, da bodejo začeli priobčevati roman francoskega pisatelja Emil Zola "Denar". To je vse lepo in dobro, toda pri tem omenjajo, da je ta roman prvič prestavljen v slovenski jezik. Kdor količkaj bere slovenske časopise, mora vedeti, da smo mi lansko leto in letos priobčevali ta roman v "Clevelandski Ameriki". Vsem Clevelendčanom je znan ta krasni roman, in "Prosveta" bo torej prinašala "pogreto stvar" in ničesar novega.«

V *Clevelandski Ameriki* je roman prevedel Louis J. Pirc, eden plodnejših prevajalcev iz francoščine, ki je pri več delih prehitel knjižni prevod v Sloveniji. Med drugim je prevedel Hugojeva romana *Les misérables* in *Notre Dame de Paris*. Pri *Prosvetinem* prevodu je podpisan M–k, kar bi morda lahko bil Ivan Molek. Iz tega lahko razberemo tudi očitno rivalstvo med slovenskimi časopisi v ZDA.

Primerjala sem prevod v *Prosveti* s poznejšim prevodom Franceta Šušteršiča iz leta 1968. Predvidevala sem, da bo prevod v časopisu vsebinsko okrnjen ali vsaj preprostejši, vendar manjkajočih delov ni bilo. Vsekakor je jezik starejšega prevoda bolj arhaičen. V nadaljevanju bom poudarila nekaj izstopajočih razlik med starejšim in mlajšim prevodom.

V *Prosveti* so francoska imena likov poslovenjena (Sakard, Fajo), pri Šušteršiču ostajajo enaka kot v izvirniku (Saccard, Fayeux). Zanimivo je, da so v *Prosveti* poslovenjena le francoska imena, nemška pa ostajajo v izvirnem zapisu (Schlosser, Busch), kar nakazuje na to, da je bil prevajalec mnenja, da so bralcu nemška imena v izvirni podobi domača, francoska pa mu je približal s tem, da jih je poslovenil. Vira, iz katerih sem citirala izvirnik in slovenski prevod, sta navedena v seznamu literature na koncu naloge.

Prevoda imata različen slog, zaradi česar na nekaterih mestih pride tudi do spremenjenega pomena. V prvem je obnašanje Sabatinija označeno precej bolj negativno kot v drugem prevodu:

- *Prosveta*: »Vse to je dosegel s svojim velikim darom **priliznjenosti** in s pomočjo **potuhe**, ki jo dajejo brezvestni borzijani nadarjenim propalicam.« (IX/36, 15. julij 1916)
- Šušteršič: »[...] fant si pridobiva zaupanje senzalov in agentov z brezhibno **vljudnostjo** in neutrudljivo **prijaznostjo**, ki jo privošči celo največjim pokvarjencem.« (str. 9)
- Izvirnik: »[...] quelque exécuté d'une Bourse étrangère, un de ces gaillards mystérieux aimés des femmes, tombé depuis le dernier automne sur le marché, qu'il avait déjà vu à l'œuvre comme prête-nom, dans un désastre de banque, et qui peu à peu conquérirait la confiance de la corbeille et de la coulisse, par beaucoup de correction et une bonne grâce infatigable, même pour les plus tarés.« (str. 9)
- *Prosveta*: »**Pred njim so bili špargeljni**, toda njegove misli so hitele drugam.« (IX/39, 17. julij 1916)
- Šušteršič: »**Zdaj je čakal na špargeljne** in se živo spominjal minulih časov [...]« (str. 11)
- Izvirnik: »Maintenant, il attendait ses asperges, absent de la salle où l'agitation croissait sans cesse, envahi par des souvenirs.« (str. 14–15)

Večkrat sem opazila tudi poenostavljanje in posledično izpust informacije tako na eni kot na drugi strani, vendar pogosteje pri Šušteršiču, kar me je presenetilo, saj sem pričakovala izpuščanje pri *Prosveti*, pri knjižnem prevodu pa ne:

(odgovor na Saccardovo vprašanje, ali ni morda gospod Huret že bil v restavraciji in odšel pred njim):

- *Prosveta*: »Strežaj se obrne, da bi odšel, toda Sakard mu namigne nazaj.
'Ni li morda prišel gospod Huret pred menoj in zopet odšel?'

'Nikakor ne; danes ga še ni bilo tukaj.'« (IX/36, 15. julij 1916)

- Šušteršič: »Potem je spet vprašal natakarja:

'Veste zagotovo, da gospod Huret ni prišel in odšel pred mano?'

'Seveda vem!'«

- Izvirnik: »Puis, il rappela le garçon.

'Vous êtes sûr que monsieur Huret n'est pas venu avant moi et n'est pas reparti?'

'Oh! absolument sûr!'

« (str. 10)

Še bolj je to očitno pri naslednjem primeru, ko Šušteršiču manjka več vrstic besedila:

- *Prosveta*:

»Madama je doprla usnjato torbo.

'Tukaj so listine, ki jih je poslal Fajo iz Vendome. **Pokupil je vse, kar je mogel, iz propadle Charpiereve zapuščine po Vašem naročilu. Stoindeset frankov.'**

Fajo, o katerem je madama pravila, da je njen sorodnik, je bil tirjaalec dividend. Zbiral je kupone od zadolžnic v svoji okolici in s temi kuponi, ki so imeli majhno vrednost, je potem špekuliral na najbolj nesramen način.

'Kupčija zunaj na deželi ni dosti prida,' je mrmral Busch, ko je vzel papirje v roke.

'Kljub temu se včasih kaj najde.'

Vohal je po papirjih in jih razvrstil s svojo spretno roko. Njegov debeli obraz je potemnel in kazal izraz očitne nezadovoljnosti.

'Hm, iz teh papirjev že ne bo zalogaja! K sreči ne stanejo dosti. Same zadolžnice. Hm! Ako so jih podpisali mladi ljudje in če kdaj pridejo v Pariz, jih mogoče vjamemo.'

Naenkrat se mu zasvetijo oči.

'Ha, kaj pa je to!'

Busch je držal v roki kos papirja, na katerem je bilo pisano v treh vrsticah: 'Zavežem se, da plačam gospodični Leoniji Kron vsoto deset tisoč frankov na dan njene polnoletnosti. Grof Bolívar.'« (IX/42, 30. julij 1916, IX/43, 21. julij 1916)

- Šušteršič:

»Nate, to mi pošilja Fayeux iz Vendôme,' je rekla in stresla iz nabrekle torbe velik kup papirjev.

'Lejte no, kaj pa je to?'

Na spodnjem koncu ožigosanega papirja je namreč uzrl podpis grofa Beauvilliersa. Na listu so bile samo tri vrstice, napisane z veliko, starčevsko pisavo:

'Obvezujem se, da bom izplačal vsoto deset tisoč frankov gospodični Léonii Cronovi, ko bo postala polnoletna.' (str. 30–31)

- Izvirnik:

»Voici, dit-elle en vidant son vieux sac de l'énorme tas de papiers qui le gonflait, voici ce que Fayeux m'envoie de Vendôme... Il a tout acheté pour vous, dans cette faillite Charpier que vous m'aviez dit de lui signaler... Cent dix francs.'

Fayeux, qu'elle appelait son cousin, venait d'installer là-bas un bureau de receveur de rentes. Il avait pour négoce avoué de toucher les coupons des petits rentiers du pays; et, dépositaire de ces coupons et de l'argent, il jouait frénétiquement.

'Ça ne vaut pas grand-chose, la province,' murmura Busch, mais on y fait des trouvailles tout de même.

Il flairait les papiers, les triait déjà d'une main experte, les classait en gros d'après une première estimation, à l'odeur. Sa face plate se rembrunissait, il eut une moue désappointée.

'Hum! il n'y a pas gras, rien à mordre. Heureusement que ça n'a pas coûté cher... Voici des billets... Encore des billets... Si ce sont des jeunes gens, et s'ils sont venus à Paris, nous les rattrapons peut-être...

Mais il eut une légère exclamation de surprise.

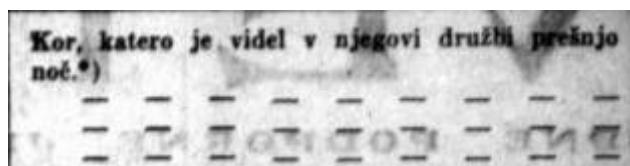
'Tiens! qu'est-ce que c'est que ça?'

Il venait de lire, au bas d'une feuille de papier timbré, la signature du comte de Beauvilliers, et la feuille ne portait que trois lignes, d'une grosse écriture sénile: 'Je m'engage à payer la somme de dix mille francs à mademoiselle Léonie Cron, le jour de sa majorité.'« (str. 57–58)

V tem času je bil v ZDA v veljavi poštni zakon – *Comstock Law*. [Anthony Comstock](#) je bil ameriški poštni inšpektor in politik. Zelo si je prizadeval za cenzuro vsebin in materiala, ki se mu je zdel nespodoben in obscen – erotika, seksualni pripomočki, osebna pisma, ki se nanašajo na kakršnokoli seksualno temo, pa tudi kakršnekoli informacije o preprečevanju zanositve in splavih. Svoje poglede mu je uspelo tudi uzakoniti s Comstockovim zakonom leta 1873, s katerim je država prepovedala prenašanje zgornjih informacij s pomočjo državne pošte. S tem ni posegel le na umetnostno področje – tudi študentom medicine je bilo prepovedano pošiljati učbenike anatomije. *Prosveto* so naročnikom pošiljali po pošti, zaradi česar so se morali zakona držati. V analiziranem romanu prevajalec enkrat cenzurira del besedila, zaradi katerega bi časopis lahko preganjali:

- *Prosveta*:

Da bi ga še bolj pridobil zase, mu je Sakard laskavo govoril, kako veliko spoštovanje on, Sakard, uživa pri Mažodu, ki je zdaj pripravljen jemati njegova naročila brez kakega pokritja. Nato se je poslalil s Sabatinijem glede Germane

Spodaj opomba:

»* Vsled sramotnega zakona, ki ga je natovoril ameriškemu ljudstvu Anthony Comstock in njegovi pristaši v »Vice Society« hinavski morali na ljubo, sem prisiljen izpustiti na označenem mestu kratko toda krepkopotezo besednega čopiča, s katerim je znal slikati take stvari mojstrski Zola. Upam pa, da čas ni več daleč, ko zavlada tudi v Ameriki treznejši duh in zdrava morala in predvsem večje zanimanje za svobodo tiska, da bodo Amerikanci lahko čitali v celoti največja dela največjih modernih in starejših pisateljev, medtem ko danes še vlada sramotna cenzura, katera se naravnost roga tiskovni svobodi. – Opomba prevajatelja.« (IX/59, 9. avgust 1916)

- Besedilo pri Šušteršiču:

»Da bi se mu Saccard še bolj prikupil, mu je povedal, kako ga ceni Mazaud, ki je bil začel prejemati njegove náloge brez kritja. Nato mu je v šali omenil Germaino Coeur, s katero ga je bil videl prejšnjega dne, **ter brez ovinkov namignil, da govorijo o njem kot o nekakšnem čudežnem, zelo nenavadnem bitju, da sanjarijo o njem dekleta iz borznih krogov, ki jih krotoviči 'firbec'. Sabatani ni zanikal, temveč je prav tako smehljaje odgovarjal na spodrseljiva vprašanja: seveda, te dame norijo za njim, hočejo ga videti ...**« (str. 111)

- Izvirnik:

»Alors, Saccard, pour lui être agréable, lui dit l'estime où le tenait Mazaud, qui avait fini par prendre ses ordres, sans être couvert. Puis, il le plaisanta sur Germaine Coeur, avec laquelle il l'avait rencontré la veille, faisant allusion crûment au bruit qui le douait d'un véritable prodige, une exception géante, dont rêvaient les filles du monde de la Bourse, tourmentées de curiosité. Et Sabatani ne niait pas, riait de son rire équivoque sur ce sujet scabreux: oui, oui! ces dames étaient très drôles à courir après lui, elles voulaient voir.« (str. 237–238)

Presenetilo me je, da je to edini cenzurirani del besedila, saj se podobna vsebina pojavlja na več mestih v romanu.

5.2.5.2 Analiza prevoda Sienkiewiczevega romana *Z ognjem in mečem*

Zgodovinski roman Henryka Sienkiewicza *Z ognjem in mečem* je na Poljskem izhajal med 2. majem 1883 in 1. marcem 1884 v časopisu *Słowo*. Nadaljevanjem je sledilo ogromno ljudi,

bralci so v uredništvo celo pošiljali prošnje, v katerih so izražali upanje, da nihče od glavnih igralcev v nadaljevanju zgodbe ne umre. Ob smrti karakterja Longinusa Podbipięte je žalovala vsa država, na splošno pa je vsako nadaljevanje sprožilo nacionalni odziv. V *Prosveti* je roman izhajal v letnikih XI (1918) in XII (1919). Objavljen je bil v 183 številkah. (Warnke 2016)

Zgodba v romanu govori o ljubezni med mladim vojakom Janom Skęetuskim in lepo Heleno Kurcewiczówno v času vstaje Kozakov sredi 17. stoletja. Izdajo v *Prosveti* je prevedel Peter Miklavec – Podravski, njegov prevod pa sem primerjala s prevodom Janka Modra iz leta 1970. Izdaja Modrovega prevoda in izvirnik, iz katerih sem citirala v nadaljevanju, sta navedena v seznamu literature na koncu naloge.

Že na začetku branja sem opazila nepazljivost prevajalca (ali uredništva). Nekaj povedi je pomeęanih med seboj, vmes pa najdemo tudi dve nerazumljivi besedi (to se v *Prosveti* še večkrat ponovi). V tem delu avtor opisuje območje Divjih polj:

- *Prosveta*:

»Da, takęna so tudi bila ta Divja Polja. Poslednji sledovi naselnięskega življenja so se končali na jugu takoj za Čehrinom, od strani Dnepra in Dnestra kmalu za Umanom. Dalje pak so bile **dve reki kakor roki dr:jmjńęunRS iwęvbńrkęjm** proti izlivu in morju stepe in stepe, katere ste **dve reki kakor roki** oklepali. Na dnepreskem ovinku, Toda na Poljih samih ni nihęe bival, in planjave po obrežju so bile prav take, kakor otoki sredi morja.« (XI/246, 19 oktober 1918)

- Moder:

»Taka so bila namreč ta Polja. Zadnji sledovi obljudenih krajev so izginili, če si řel proti jugu, kmalu za Čehrinom ob Dnepru, ob Dnestru pa kmalu za Humanom in potem se je naprej proti ustju in morju razprostirala sama ljuba stepa, ujeta med dve reki kakor okvir. Ob kolenu Dnepra, na Niżini, je za pragi ře vrvelo kozaęsko življenje, na Poljih pa ře ni več nihęe řivel in le po bregovih so se tu pa tam belila »gnezda« kakor otoki sredi morja.« (str. 6)

- Izvirnik:

»Bo takie to już były te Pola. Ostatnie ślady osiadłego řycia kończyły się, idąc ku południowi, niedaleko za Czehrynem od Dniepru, a od Dniestru — niedaleko za Humaniem, a potem już hen, ku limanom i morzu, step i step, w dwie rzeki jakby w ramę ujęty. Na łuku Dnieprowym, na Niżu, wrzało jeszcze kozacze řycie za porohami, ale w samych Polach nikt nie mieszkał i chyba po brzegach tkwiły gdziegdzie „polanki” jakoby wyspy wśród morza.« (str. 3)

Na koncu prvega poglavja najdemo besedilo kozaške pesmi, ki jo pojejo Bohdan Zenobij Hmjelnicki in njegovi vojaki. Pesem je v *Prosveti* zapisana v poljščini z nekaj sprotnimi prevodi, pri Modru pa je prevedena:

○ *Prosveta:*

»Oj vyzvoli Bože nas vsih bidnych nevilnikiv,
Z tiažkoj nevoli (težke sužnosti),
Z viry bisurmanskoj, –
Na jasni zori,
Na tíhy vody,
U kraj veselyj,
U mir hreščenyj (svet krščanski).
V vsľuhaj Bože u prosbah našyh,
U neščasnyh molytvah,
Nas bidnych nevilnikiv (sužnjev)!« (XI/248, 22. oktober 1918)

○ *Moder:*

»O, reši nas, o Bog, vse sužnje uboge,
iz sužnjega jarma,
iz turške vere –
na belo zarjo,
na mirne vode,
v kraje vesele,
v krščansko kraljestvo –
Usľiši, o Bog, nam vroče prošnje,
molitve v nesreči
in reši nas, sužnje uboge.« (str. 17)

○ *Izvirnik:*

»Oj wyzwoły, Bože, nas wsich, bidnych newilnykiw,
Z tiažkoj newoli,
Z wiry bisurmanskoj —
Na jasni zori,
Na tychi wody,
U kraj weselyj,
U mir chreszczennyj —
Wysľuchaj, Bože, u prošbach naszych,
U nieszczasnych mołytwach,
Nas bidnych newilnykiw.« (str. 10)

Enako je pri večini pesmi v romanu, nekaj pa je tudi prevodov. V teh primerih se Miklavčev in Modrov prevod zelo razlikujeta:

○ *Prosveta:*

»Moje delo je na nebu
Da zasveti svetla luč
Ki pregnala naj bi temo,
Ljudstvu dala neba ključ.« (XI/253, 28. oktober 1918)

- Moder:
»Jaz sem dosegla na nebu, da je vzšla večna svetloba, in kakor megla – pokrila vso zemljo.« (str. 48)
- Izvirnik:
»Jam sprawiła na niebie, aby wschodziła światłość nieustająca, i jako mgła — pokryłam wszystką ziemię.« (str. 30)

Pri Miklavčevem prevodu sem opazila tudi povedi, ki se z majhnimi spremembami ponavljajo:

- *Prosveta*:
»'Oj, ta lisjak!' reče na to Skretinski. 'Kako me je prekanil. **Predstavil se mi je, da je kozaški polkovnik kneza D. Zaslavskega**. Tako sem torej nanj naletel nocojšnjo noč na stepi – njega sem tedaj rešil – zadrgalnice!'
Zacvilihovski se je prijel pri teh besedah za glavo.
'Za Boga, kaj pravite? To ni mogoče.'
'Mogoče, da mogoče. Ravno tako je bilo. **Predstavil se mi je za poklovnika D. Zaslavskega** ter rekel, da ga je poslal hetman Velikopoljski v Kudak k gospodu Grodzickemu.'« (XI/248, 22. oktober 1918)
- Moder:
»'Kakšen lisjak! Speljal me je na led. Se pravi, da sem nocoj naletel ravno nanj in ga rešil iz zanke!'
Zacvilihovski se je kar za glavo prijel.
'Bog nebeški česa ne poveš! To vendar ni mogoče!'
Že mora biti mogoče, če se je zgodilo. Dejal mi je, da je poveljnik pri knezu Dominiku Zaslavskem in da je namenjen v Kudak h gospodu Grodzickemu ...'« (str. 20)
- Izvirnik:
»'A to lis! w pole mnie wywiódł. Toć ja jego tej nocy na stepie spotkałem i od arkana uwolniłem!'
Zacwilichowski aż się za głowę porwał.
'Na Boga, co wać powiadasz? Nie może to być!'
'Może być, kiedy było. Powiadał mi się pułkownikiem u księcia Dominika Zasławskiego i że do Kudaku, do pana Grodzickiego, od hetmana wielkiego jest posłany, alem już temu nie wierzył, gdyż nie wodą jechał, jeno się stepem przekradał.'« (str. 12)

Zanimiva je tudi besedna igra v drugem poglavju, s katero sta se prevajalca različno spoprijela:

- *Prosveta*:
»'Seznanite, gospod Zagloba tudi mene z gospodom namestnikom Skretuskim!'
'Se ve, ve! Gospod namestnik, to je gospod Povsinoga!'
'Podbipeta,' popravil je plemič.
'To je vse jedno!... Z grbom Zervipludri.'
'Zervikaputur,' popravil je zopet Podbipeta.
'Vse jedno. Iz Psihkisek.'
'Iz Miškišek,' popravil je znovič plemič.« (XI/250, 24. oktober 1918)
- Moder:
»'Predstavite tudi mene, milostni pan, gospod Zagloba, predstavite tudi mene gospodu namestniku Skšetuskemu ... Predstavite tudi mene!'

'Oh, seveda, kajpada. Spoštovani namestnik, to je gospod Spodbijnoga.'
 'Podbipjenta,' ga je popravil plemič.
 'Ista figa! Plemeniti Glavorop ...'
 'Glavorob,' ga je popravil plemič.
 'Prava figa. Iz Pasjih mošenj.'
 'Iz Mišikišk,' ga je popravil plemič.« (str. 26)

- Izvirnik:
 »Poznajomijże waćpan, mości Zagłobo, i mnie z panem namiestnikiem Skrzetuskim... poznajomijże!
 'A i owszem, i owszem. Mości namiestniku, oto jest pan Powsinoga.'
 'Podbipięta,' poprawił szlachcic.
 'Wszystko jedno! herbu Zerwipludry...'
 'Zerwikaptur,' poprawił szlachcic.
 'Wszystko jedno. Z Psichkiszek.'
 'Myszykiszek,' poprawił szlachcic.« (str. 16)

Že pri analizi Zolajevega *Denarja* sem opazila, da je v *Prosvetini* izdaji pogosto več podatkov kot v poznejšem prevodu – v nadaljevanju je primer, ko namestnik razmišlja o prihajajoči vojni; pri Miklavčevem prevodu je dodana cela poved:

- *Prosveta*:
 V ušesih so mu še zvonele Barabaševe besede:
 »Spasi nas, Kriste! Spasi nas, Kriste!
 Srce mu je začelo hitreje biti. **Pred grozo domače vojske bala se je duša starega viteza, kakoršen je bil praporščak; mlada, neizkušena in nepredvidna pa se je veselila vsake priložnosti, samo da bi se okopala v ognju in krvi.**« (XI/250, 25. oktober 1918)
- Moder:
 »V ušesih so mu še zmeraj zveneale Barabaševe besede: 'Kristus nas reši! Kristus nas reši!' in srce mu je hitreje razbijalo. (str. 34)
- Izvirnik:
 »W uszach brzęczały mu jeszcze słowa Barabasza: 'Spasi Chryste, spasi Chryste!' i serce biło mu żywiej.« (str. 21)

Ob opisovanju pokrajin sem opazila več razlik kot pri dialogih. Pričakovano je, da bodo opisi drugače prevedeni, zanimivo pa je, da Moder pogosto razloži besedo, ki bi lahko bila bralcu nepoznana, v opombi pod črto, enako je v izvirniku. Pri Miklavcu so razlage redke, navadno pa se pojavijo sproti v oklepaju poleg neznane besede.

- *Prosveta*:
 »Le toliko so vedeli, da mu je zibeljka tekla na stepi. Dnjeper, **Porohe** in Črtomelik s svojim labirintom goščav, zatok, otokov, skal, jarkov in trsičja je imenoval svojo očetnjava. Že od rane mladosti je živel na tem divjem svetu.«

 »Večkrat so ga videli, kako je teptal z blatnimi nogami po zlatih tkaninah in **lamah (draga kožuhovina)**, metal konjem preproge pod kopita, ali opravljen v žamet, valjal se po blatu, da pokaže svojo kozaško prezirljivost do teh dragocenih tkanin in oblek.« (XI/254, 29. oktober 1918)
- Moder:

»Samo to je držalo, da so mu bili zibka stepa, Dneper, **pragi*** in Čertomelik s svojim blodnjakom sotesk, zatokov, tolmunov, otokov, pečin, strug in ločja. Od mladih nog se je spojil in združil s tem svetom.«

Pod črto je razlaga označene besede: *Pragi = porohy; mišljeni so pragi, brzice, majhni slapovi na Dnepru; pokrajina onkraj njih je dobila ime Zapražje (Zaporožje) in ljudje Zaporožci.

»Pravili so, da si je nabral velikanske zaklade in jih skriva po dneprskih goščavah, dostikrat pa so ga tudi videli, kako je z blatnimi nogami hodil po zlatem brokatu in svili, pogrinjal konjem preproge pod kopita ali pa se oblekel v damast in se kopal v katranu, ker je namenoma hotel pokazati, kako se kozaki požvižgajo na take plemenite tkanine in obleke.« (str. 52–53)

○ Izvirnik:

»To pewna, że kolebką były mu stepy, Dniepr, porohy i Czertomelik ze swoim labiryntem cieśnin, zatok, kołbani, wysp, skał, jarów i oczeretów. Od wyrostka zżył się i zespolił z tym dzikim światem.«

»Mówiono, że zebrał skarby ogromne i że trzyma je ukryte po Dnieprowych komyszach, ale też nieraz go widziano, jak deptał zabłoconymi nogami po złotogłowiach i lamach, koniom słał kobierce pod kopyta albo jak, ubrany w adamaszki, kąpał się w dziegciu, umyślnie kozaczą pogardę dla onych wspaniałych tkanin i ubiorów okazując.« (str. 32–33)

Na drugem mestu v romanu je beseda *pragovi* pri Miklavcu razložena v oklepaju, pri Modru pa je prevedena. Iz naslednjega odlomka je razvidna tudi razlika med prevodi vzdevkov in ljudskih geografskih imen:

○ *Prosveta*:

»Videli so tam »Poróhe« (pragove) in jih občudovali. Poseben čudež izmed vseh pa je bil strašen Nenasit, ki je, kakor svoj čas Scila in Karibda, požiral vsako leto po nekoliko ljudi.«

○ Moder:

»Takrat so videli prage in se jim čudili, zlasti pa še strahotnemu Lakotniku, ki je vsako leto kakor v starih časih Scila in Karibda pogoltnil po nekaj ducatov ljudi.«

○ Izvirnik:

»Widzieli tedy porohy i dziwili im się, a zwłaszcza strasznemu Nienasytcowi, który rokrocznie jak ongi Scylla i Charybda po kilkadziesiąt ludzi pożerał.«

Na nekaj mestih se prevoda popolnoma razlikujeta:

○ *Prosveta*:

»Dosti je tega. Sedaj se ne prebudi tako kmalo. Medtem pa prosim gospodo na večerjo.«

'Prosimo za kruh in sol!' oglase se za materjo mladi Bulihi.« (XI/256, 31. oktober 1918)

○ Moder:

»Dosti je! Zdaj se že ne bo tako hitro zbudil. Medtem vas povabim na večerjo, blagorodna gospoda.«

'Bodite naši gostje!' so se za materjo oglašili mladi Bulihovi.« (str. 63)

- Izvirnik:
 »'Dosyć tego! Już on się teraz nieprędko rozbudzi. A tymczasem proszę ichmościów na wieczерzę.'
 'Prosimy na chleb i sól!' ozwali się za matką młodzi Bułhowie.« (str. 40)

Manjkajočih delov besedila v *Prosveti* nisem našla, na splošno sem pri primerjanju Miklavčevega in Modrovega prevoda opazila predvsem slogovne razlike, poleg tega pa je Moder bolj zvest izvirniku kot Miklavec, katerega prevod je na nekaterih mestih precej ohlapen.

5.2.6 Žanrska obarvanost besedil

Leta 1911 je urednik *Glasila SNPJ* postal Jože Zavertnik, ki je 10. avgusta 1911 objavil uvodnik, v katerem poudarja pomen časopisa v slovenščini in objavljanja izvirnega slovenskega leposlovja:

»Ali vsakdo, kdor čita, pa če razume več jezikov, bo na njega vse drugače vplivalo delo Cankarja ali Kristana, kot znamenitega nemškega pisatelja Roseggera ali Američana Jack Londona ali Upton Sinclairja, ako čita dela prvih dveh v materinščini, zadnjih pa v tujem jeziku. Mi imamo danes lepo liriko, krasno dramatiko in krasno slovstvo. Če dela današnjih pisateljev in pesnikov jamčijo, da imajo lirika, dramatika in slovstvo v Slovencih najlepšo prihodnost, bi bil greh, če bi ne skrbeli, da bi naši otroci, sploh potomci ne mogli čitati v originalu naših pesnikov in pisateljev.« (Prosveta IV/?, 10. avgust 1911)

Čeprav je urednik napovedal moderno prozo, pa je časopis med izvirnimi slovenskimi deli v letih po tem uvodniku prej kot Cankarja in Kristana, ki sta prisotna le z nekaterimi krajšimi deli, objavljal Jurčiča, Malovrha, Tavčarja in Scotta. (Pogačar 2014: 326)

Pozneje se večkrat pojavijo tudi že moderni avtorji – Cankar z 10 deli, predvsem črticami, Kristan s tremi, Josip Kostanjevec s štirimi, Josip Stritar s tremi in drugi. Objavljenih je tudi več leposlovnih besedil slovenskih izseljencev v ZDA – poleg Kristana Jože Ambrožič, Frank S. Tavčar, Ivan Molek, Frank Magajna, John Lipovsh, Frank Troha. Jerneja Petrič je kot literarni model slovensko-ameriških piscev izpostavila oziranje v domači kraj z mešanico nostalgije in kritičnosti do izkoriščevalskega družbenega sistema »v obliki popularnega literarnega podžanra, ki je bil oblikovan po Jurčiču, Jalnu in ostalih podobnih piscih.« (Petrič, 1999, str. 93) Pri pregledovanju nisem našla veliko nostalgčno obarvanih besedil izseljenskih avtorjev, več se jih ozira še bolj nazaj v preteklost ali pa se lotevajo socialne tematike, ki ima temelj že v novi domovini – brezupno tovarniško in rudarsko življenje, revščina in brezposelnost (Molekovi *Zajedavci*).

Opazila sem najrazličnejše teme (slovenska in prevedena zgodovinska fikcija, slovenska in tuja popularna proza, občasne kratke pripovedi), v največji meri pa je zastopana zgodovinska tematika. Urednik Jože Zavertnik se je osebno zanimal za zgodovino, zato lahko sklepamo, da je to vplivalo tudi na izbor objavljenega leposlovja. Poleg različno tematsko obarvanih krajših del so izhajali daljši zgodovinski romani, med katerimi prevladujejo prevedena dela.

Med daljšimi besedili je 15 povesti, od tega je osem zgodovinskih (primer: Budalov *Križev pot Petra Kupljenka*). Romanov je 18, od katerih jih prav tako osem prinaša zgodovinsko tematiko (primer: Vukov *V službi Kalifa*).

5.2.7 Tematski vpliv zgodovinskih okoliščin

V letih od 1914 do 1918 je divjala prva svetovna vojna, ki pa je v leposlovju, v tem času objavljenem v *Prosveti*, ni čutiti. Izšlo je le nekaj del z vojno tematiko (B. M.: *Ranjen vojak, Vojni spomini nemškega vojaka* neznanega avtorja), druga dela pa so zgodovinsko in socialno obarvana. Prav tako ni zaslediti večje količine bolj optimistično naravnanih besedil.

5.3 Primerjava z drugimi že analiziranimi obdobji

Obdobje, ki sem ga obravnavala v svoji nalogi, sem primerjala z drugim medvojnim obdobjem, ki ga je v svoji diplomski nalogi analizirala Katarina Oman, tj. obdobje od leta 1939 do leta 1943.

Primerjala sem količino besedil, pri tem se je pokazala kar velika razlika: v letih 1916–1920 je bilo v *Prosveti* objavljenih 231 leposlovnih besedil, v letih 1939–1943 pa 754. Pri analizi števila naslovov se je pokazala zanimiva vzporednica. V letih okrog prve svetovne vojne sem sama opazila upad števila naslovov, kar sem opravičila z daljšanjem besedil. Tudi v obdobju med drugo svetovno vojno je število naslovov z leti močno upadlo, razlog pa je enak – leta 1939 je bilo daljših besedil le za 4 odstotke, leta 1943 pa za 67 odstotkov. (Oman 2015: 9)

Obdobje ob koncu vojne in po njej (1944–1948) je v diplomski nalogi pregledal Gregor Vinter, in sicer je naštel 533 naslovov, kar je več kot še enkrat toliko kot v letnikih, obravnavanih v tej nalogi. Zanimivo je, da v tem obdobju število naslovov ne upada, ampak narašča – leta 1944 so bralci lahko prebrali 55 besedil, leta 1948 pa 134. Razlog za to je tudi večja količina poezije. (Vinter 2015: 19)

6 Bibliografija leposlovja v *Prosveti* 1916–1920

6.1 Leto 1916 – tednik

Josip Premk: Krona v višavi. Letnik 9, št. 1, 5.

A. J. Terbovec: Potne črtice. Letnik 9, št. 1–8.

Marija Kmet: Grega. Letnik 9, št. 2.

Jože Ambrožič: Nove orgle. Letnik 9, št. 3.

Jože Ambrožič: Deset let. Letnik 9, št. 4.

Avgust Kušnik: Božični večer. Letnik 9, št. 5.

Jože Ambrožič: Ciganova kletev. Letnik 9, št. 7.

Jože Ambrožič: Slepí agitator. Letnik 9, št. 9.

Friedrich Gerstäcker: Življenje sužnjev v Ameriki (podnaslov: Čolnar). Letnik 9, št. 9–47.

Monte Carlo: Izza črnih vekov. Letnik 9, št. 10.

Monte Carlo: Vardo Hulu. Letnik 9, št. 12.

Oscar Wilde: Učitelj modrosti. Letnik 9, št. 14.

Monte Carlo: V proslavo trpinovemu bogu. Letnik 9, št. 14.

Jože Ambrožič: "Zvest - - ?". Letnik 9, št. 15.

Jože Ambrožič: Tat. Letnik 9, št. 17.

Jože Ambrožič: Povest v ječi. Letnik 9, št. 18.

F. S. T.: Doktor medicine in živahna vdova. Letnik 9, št. 21, 22.

Jože Ambrožič: Vzbudila ga je ... Letnik 9, št. 22.

France Magajna: Mike. Letnik 9, št. 23.

Jože Ambrožič: Po današnjem potu. Letnik 9, št. 24.

Jože Ambrožič: Dva ognja. Letnik 9, št. 25.

J. Podlesnik: Iz življenja koroških premogarjev. Letnik 9, št. 26.

Sličice iz vojne: Kdo šteje ljudstva, Sličica, Ujet kolega, Večer v Calaisu. Letnik 9, št. 26.

6.2 Leto 1916 – dnevnik

Emile Zola: Smrt. Letnik 9, št. 27–32.

Pogovor med delavcem in gospodarjem. Letnik 9, št. 28.

F. S. Frančeto: Pomlad. Letnik 9, št. 28.

Adam in Eva (podnaslov: Iz bodoče biblije). Letnik 9, št. 29.

Ferdo Kozak v S. S. T.: Oče. Letnik 9, št. 32.

Emile Zola: Poneverjalec. Letnik 9, št. 33–37.

Maksim Gorki: Duševni boji. Letnik 9, št. 36.

Zvonimir Kosem: Na cesti. Letnik 9, št. 37.

Zvonimir Kosem: Na veliko soboto. Letnik 9, št. 38.

Emile Zola: Denar. Letnik 9, št. 38–115.

Arthur Holitscher: Mačka v tovarni za klavirje. Letnik 9, št. 39, 40.

Tik za fronto. Letnik 9, št. 43.

Otroci so otroci. Letnik 9, št. 47.

Samo dve leti še ... Letnik 9, št. 48.

Samo dve leti še ... Letnik 9, št. 49.

Mark Twain: Kraljevič in berač. Letnik 9, št. 52–61.

Miljutin Jovanović: Moj sluga Bogomir. Letnik 9, št. 53.

Srečko Brodar: Kmet Elija. Letnik 9, št. 59.

Milan Pugelj: Jetnik. Letnik 9, št. 62–67.

Ivan Lah: Izpoved slepca. Letnik 9, št. 65.

Marija Kmet: Hrepenenja. Letnik 9, št. 68.

Fran Milčinski: Nova žival. Letnik 9, št. 70.

Henryk Sienkiewicz: Za kruhom. Letnik 9, št. 71–176.

Josip Premk: Et redurrexit ... Letnik 9, št. 72, 73.

Jože Ambrožič: Tihotapka. Letnik 9, št. 74.

Milan Pugelj: Lepota. Letnik 9, št. 75.

M. Kocjančič: Pot iz noči. Letnik 9, št. 76–79.

Marica: Povest o težkih dneh. Letnik 9, št. 80.

Milan Pugelj: Mati. Letnik 9, št. 81.

Štefan Poljanec: Noč molči. Letnik 9, št. 83.

Joža Lovrenčič: Zgodba ljubavi. Letnik 9, št. 83.

Joža Lovrenčič: Noč ob Adriji. Letnik 9, št. 83.

Andrej Budal: Na oklicih. Letnik 9, št. 83.

Andrej Budal: Križev pot Petra Kupljenka. Letnik 9, št. 84–97.

Franc Albreht: Spev proletariatov. Letnik 9, št. 88.

Radivoj Peterlin: Težka minuta. Letnik 9, št. 95.

Alojz Gradnik: Mladost. Letnik 9, št. 95.

Jože Ambrožič: Časi se izpreminjajo. Letnik 9, št. 98–101.

Alojz Gradnik: Pomlad. Letnik 9, št. 99.

Josip Premk: Tobijeve noči. Letnik 9, št. 101–109.

Josip Kostanjevec: Iz življenja Tomaža Križaja. Letnik 9, št. 104–123.

Jože Ambrožič: Prekrščevalec. Letnik 9, št. 116–136.

Milan Pugelj: Norec. Letnik 9, št. 125–129.

Ivan Lah: Romantiki. Letnik 9, št. 129–137.

Fran Zbašnik: Žrtve. Letnik 9, št. 137–165.

Ivan Cankar: Motovilo. Letnik 9, št. 137, 138.

Ivan Cankar: Večerna molitev. Letnik 9, št. 138.

Ivan Cankar: Tovariš Severin. Letnik 9, št. 139–141.

Ivan Cankar: Sveti Janez v Biljkah. Letnik 9, št. 141–144.

Frančišek Ločnikar: Planinska idila. Letnik 9, št. 145, 146.

Jože Ambrožič: Rudeča črta. Letnik 9, št. 147, 148.

Jože Ambrožič: Prvič. Letnik 9, št. 150.

Cvetko Golar: Povest o hudem in silnem kovaču. Letnik 9, št. 151–156.

Anton Aškerc: Zrinski in Frankopan. Letnik 9, št. 156.

Ivo Šorli: Mož z železno krono. Letnik 9, št. 157–159.

Engelbert Gangl: Marta. Letnik 9, št. 160–162.

Fran Ramovš: Pripovedka o Mehiti. Letnik 9, št. 163.

Ivan Cankar: Njen grob. Letnik 9, št. 163, 164.

Anton Pavlovič Čehov: Medved. Letnik 9, št. 164–167.

Ivan Vuk: Junaki Svobode: Povesti in črtice iz Balkana (podnaslov: Za križ častni in svobodo zlato). Letnik 9, št. 166–180.

Josip Kostanjevec: Utrinki. Letnik 9, št. 168, 169.

France Magajna: Izza otroških let. Letnik 9, št. 169, 170.

Jože Ambrožič: Licentiat. Letnik 9, št. 171.

E. P. Butler: Prešič je prešič. Letnik 9, št. 172, 173.

Ivan Prijatelj: Monolog pomladnega večera. Letnik 9, št. 174, 175.

Jože Ambrožič: Bajka o ženski duši. Letnik 9, št. 177.

Cvetko Golar: Pravljica o slepih očeh in očeh, ki ubijajo. Letnik 9, št. 178, 180.

Etbin Kristan: V novoletni noči (podnaslov: Staro leto - Novo leto – Človek). Letnik 9, št. 179.

Fran Ramovš: Božanstvena ljubezen (podnaslov: Japonska tragedija). Letnik 9, št. 180.

6.3 Leto 1917

Ivan Vuk: Junaki Svobode: Povesti in črtice iz Balkana (podnaslov: Za križ častni in svobodo zlato). Letnik 10, št. 3–6.

Ivan Cankar: Večerne sence. Letnik 10, št. 3.

Ivan Lah: Pesem dolenskih cest. Letnik 10, št. 3, 4.

Ivan Pucelj: Na kolesu. Letnik 10, št. 4, 5.

Branislav Nušić: Knez Semberijski (podnaslov: Zgodovinski prizor). Letnik 10, št. 5–7.

Jože Ambrožič: Zakaj ne verujem. Letnik 10, št. 7.

Alojz Kraigher: Irma. Letnik 10, št. 7–12.

Jože Ambrožič: Zakaj ne verujem. Letnik 10, št. 9, 10.

Anton Pavlovič Čehov: Dama s psičkom. Letnik 10, št. 11–13.

Zofka Kveder: Moja prijateljica. Letnik 10, št. 13.

Maksim Gorki: Šestindvajset in ena. Letnik 10, št. 15–17.

B. M.: Rosana. Letnik 10, št. 18–29.

France Magajna: Zarota. Letnik 10, št. 18, 19.

B. M.: Ranjen vojak. Letnik 10, št. 29.

Josip Jurčič: Lepa Vida. Letnik 10, št. 30–42.

Jože Ambrožič: Znamenje na pleši (podnaslov: Povest iz podgorskih vasi). Letnik 10, št. 38–67.

M. B.: Potrgane strune. Letnik 10, št. 43–47.

Ivan Cankar: Potepuh Marko in Kralj Matjaž. Letnik 10, št. 48–62.

Ivan Cankar: V mesečini (podnaslov: Zgodba iz doline šentflorjanske). Letnik 10, št. 62–68.

Josip Kostanjevec: Brez zadnjega poglavja. Letnik 10, št. 69–77.

Ivan Vrhovec: Plavice in Slak. Letnik 10, št. 70–78.

August Šenoa: Kletva. Letnik 10, št. 76–94.

Vojni spomini nemškega vojaka. Letnik 10, št. 79–114.

Josip Premk: Sorodni duši. Letnik 10, št. 94–104.

Jože Ambrožič: Zvesta do smrti? Letnik 10, št. 97.

Josip Stritar: Svetinova Metka. Letnik 10, št. 104–110.

Josip Stritar: Zorin. Letnik 10, št. 111–127.

Marcel Prevost: Po storjenem grehu. Letnik 10, št. 115.

Frank S. Tauchar: Čarlijeva ženitev (podnaslov: Šaloigra v enem dejanju). Letnik 10, št. 116–118.

Frank S. Tauchar: Trije ženini (podnaslov: Šaloigra v dveh dejanjih). Letnik 10, št. 119–127.

Josip Stritar: Gospod Mirodolski. Letnik 10, št. 128–160.

Ivan Tavčar: Valovi življenja (podnaslov: Noveleta). Letnik 10, št. 131–134.

Franc Albreht: Pot v domovino. Letnik 10, št. 145–149.

Josip Premk: V grobu. Letnik 10, št. 151–160.

Velimir Deželič: V službi kalifa (podnapis: Zgodovinski roman). Letnik 10, št. 160–196.

Jože Ambrožič: Njena moč. Letnik 10, št. 162.

M. B. Miklavčič: Dajnar. Letnik 10, št. 172, 173.

Ivan Cankar: Ob grahu. Letnik 10, št. 178.

Fran Milčinski: Upokojeni rodoljub. Letnik 10, št. 178, 179.

Josip Karlin: Na piramidah. Letnik 10, št. 182.

Ivan Petrovič: V temi (podnaslov: Slika iz naše vasi). Letnik 10, št. 194, 195.

Franc Albreht: Misterij Mladosti (podnaslov: Noveleta). Letnik 10, št. 196–200.

Fran Govekar: Ljubezen in rodoljubje. Letnik 10, št. 200–221.

Večer. Letnik 10, št. 213.

Milan Pugelj: Straža. Letnik 10, št. 217.

Ivan Albreht: Slovo. Letnik 10, št. 219.

Frank S. Tauchar: Slovenec – glavar indijancev (podnaslov: Povest o zlatoiskalcih). Letnik 10, št. 222–253.

Ivan Albreht: V bridkosti. Letnik 10, št. 222.

Lev Nikolajevič Tolstoj: Zrno. Letnik 10, št. 222.

Maksim Gorki: Duševni boji. Letnik 10, št. 223.

Ferdo Plemič: Njegov gozd. Letnik 10, št. 224.

Vladimir Schweiger: Poet Miha. Letnik 10, št. 225.

Lovro Kuhar: Tadej pl. Spobijan. Letnik 10, št. 228–234.

Zvonimir Kosem: Jagode. Letnik 10, št. 235, 236.

Anton Pavlovič Čehov: Družba treznosti. Letnik 10, št. 237.

Maksim Gorki: Makar Čudra. Letnik 10, št. 239–241.

Oscar Wilde: Učitelj modrosti. Letnik 10, št. 243, 245.

Anton Pavlovič Čehov: Prošnja. Letnik 10, št. 245.

Albin Prepeluh: Sovraštvo. Letnik 10, št. 247.

Oscar Wilde: Hiša sodbe. Letnik 10, št. 247.

Werner Peter Larsen: Zločin. Letnik 10, št. 248.

Maksim Gorki: Duševni boj. Letnik 10, št. 249, 250.

Ivan Sergejevič Turgenjev: Marica. Letnik 10, št. 249.

Oscar Wilde: Učitelj. Letnik 10, št. 249.

Ferdinand Hanusch: Sveti Anton. Letnik 10, št. 250.

Ferdinand Hanusch: Slaba vest. Letnik 10, št. 251.

Fran Podkrajšek: Krvna osveta (podnaslov: Iz spisov črkeškega častnika). Letnik 10, št. 251, 261.

Jože Ambrožič: Slika. Letnik 10, št. 254–258.

Ivan Ivanovič Narodny: Kako se godi bivšemu ruskemu carju in njegovi družini v Sibiriji. Letnik 10, št. 254, 258.

Engelbert Gangl: Trije rodovi (podnaslov: Dogodki iz nekdanjih dni). Letnik 10, št. 259–306.

Ivan Lah: Na cesti. Letnik 10, št. 262.

Maksim Gorki: Izprevod. Letnik 10, št. 262

Oscar Wilde: Učenec. Letnik 10, št. 262.

Franjo Krašovec: Utrinki (podnaslov: Črtice in potopisi). Letnik 10, št. 263–303.

M. B. Miklavčič: Pri razvalinah knežje graščine. Letnik 10, št. 305–306.

6.4 Leto 1918

Engelbert Gangl: Trije rodovi (podnaslov: Dogodki iz nekdanjih dni). Letnik 11, št. 1–27.

Václav Beneš Třebízský: Kraljica Dagmar (podnaslov: Zgodovinski roman). Letnik 11, št. 2–144.

Etbin Kristan: Ne da se prevariti! (podnaslov: Veseloigra v treh dejanjih). Letnik 11, št. 28–39.

Edgar Monteil: Velika vas (podnaslov: Roman). Letnik 11, št. 40–101.

Ivan Molek: Zajedavci. Letnik 11, št. 102–140.

Ivan Molek: Tristo zvezd. Letnik 11, št. 102.

Anton Koder: Luteranci (podnaslov: Historičen roman). Letnik 11, št. 141–165.

Jakob Sket: Milko Vogrin (podnaslov: Novela). Letnik 11, št. 144–230.

J. Koder: Usoda ljubezni (podnaslov: Izvirna povest). Letnik 11, št. 167–173.

Fran Podkrajšek: Gozdna kraljica (podnaslov: Novela). Letnik 11, št. 173–176.

Jernej Križaj: Indijanski Biser (podnaslov: Zgodovinska slika). Letnik 11, št. 177–182.

Zofka Kveder: Iz "Misterija žene". Letnik 11, št. 182.

Milan Pugelj: Jetnik. Letnik 11, št. 183–188.

Ivan Cankar: Monna Lisa. Letnik 11, št. 189–197.

A. Boleslav: Milica in Sofija. Letnik 11, št. 196.

Milan Pugelj: Osat. Letnik 11, št. 198–203.

Ada Kristan: Roža. Letnik 11, št. 202.

Vest: Kitajska pravljica. Letnik 11, št. 204.

Avetis Aharonean: Kos kruha (podnaslov: Armenska povest). Letnik 11, št. 206.

Zvonimir Kosem: Vrnitev. Letnik 11, št. 207, 208.

Lev Nikolajevič Tolstoj: Vojakova družina. Letnik 11, št. 210.

Lev Nikolajevič Tolstoj: Tri vprašanja. Letnik 11, št. 211.

Maksim Gorki: Kmet in vojak. Letnik 11, št. 212.

Materina sreča (podnaslov: Pravljica). Letnik 11, št. 214.

Artur Endres: Izkopnina. Letnik 11, št. 215.

Fran Albreht: V večerni zarji (podnaslov: Zgodba dveh samotarjev). Letnik 11, št. 216.

Maksim Gorki: Jemeljan Piljaj. Letnik 11, št. 217–219.

Ivan Povedar: Karijera. Letnik 11, št. 220, 221.

Srečko Brodar: Smrt. Letnik 11, št. 222–224.

Josip Kostanjevec: Iz življenja Tomaža Križaja (podnaslov: Povest). Letnik 11, št. 224–245.

Henryk Sienkiewicz: Z ognjem in mečem (podnaslov: Zgodovinski roman). Letnik 11, št. 246–304.

Josip Jurčič: Deseti brat (podnaslov: Roman). Letnik 11, št. 256–304.

Etbin Kristan: Božič. Letnik 11, št. 300.

6.5 Leto 1919

Henryk Sienkiewicz: Z ognjem in mečem (podnaslov: Zgodovinski roman). Letnik 12, št. 1–191.

Josip Jurčič: Deseti brat (podnaslov: Roman). Letnik 12, št. 2–46.

Maksim Gorki: Pesem o sokolu. Letnik 12, št. 92.

Janko N. Rogelj: V spomladanski noči. Letnik 12, št. 115.

France Magajna: Naša seja. Letnik 12, št. 126, 131.

Maksim Gorki: Oče. Letnik 12, št. 156.

Henryk Sienkiewicz: Potop (podnaslov: Zgodovinski roman). Letnik 12, št. 181–306.

Joško Oven: Šimen. Letnik 12, št. 191–197.

Ivan Boh: Usoda ... Letnik 12, št. 280.

John Lipovsh: Stric Janezova snubitev. Letnik 12, št. 280.

Anton Pavlovič Čehov: V temi. Letnik 12, št. 299.

6.6 Leto 1920

Oscar Wilde: Slavec in roža. Letnik 13, št. 1.

Henryk Sienkiewicz: Potop (podnaslov: Zgodovinski roman). Letnik 13, št. 2–260.

Paul Eldridge: Človek, kateremu je bilo jasno. Letnik 13, št. 29.

Frank Troha: Medvedar (podnaslov: Črtica iz lovskega življenja). Letnik 13, št. 87–90.

Paul Aréne: Slepčev pes. Letnik 13, št. 118.

Zvonimir Kosem: Naš greh. Letnik 13, št. 170.

Henrik Hebat: Črtica iz sanj in resnice. Letnik 13, št. 210.

Charles-Louis Phillippe: Obljuba molka. Letnik 13, št. 221.

Ferdo Kleinmayr: Zakopani zakladi (podnaslov: Polresnične dogodbe iz Kastavščine). Letnik 13, št. 234.

Josip Kostanjevec: Na solčnih tleh (podnaslov: Povest). Letnik 13, št. 261–305.

Anton Gaspari: Zgodba o Tinčku. Letnik 13, št. 264.

Golčajska: Prijatelj. Letnik 13, št. 280.

Fran Saleški Finžgar: Sama (podnaslov: Povest). Letnik 13, št. 306.

7 Zaključek

V svoji diplomski nalogi sem analizirala leposlovje, izdano v časopisu *Prosveta* v letih od 1916 do 1920. Razvrstila sem dela glede na število nadaljevanj (dolžino), zvrstnost, izvor in žanrsko obarvanost ter avtorje glede na spol, pogostost in podpisovanje. Ob tem sem ugotovila, da je avtorjev občutno več kot avtoric, izvorno slovenskih del pa več kot prevodov. Kljub temu je volumen prevodov precej obsežnejši kot volumen slovenskih besedil, saj gre večinoma za daljša besedila, največkrat zgodovinske romane.

Med slovenskimi avtorji je največkrat objavljen ameriški Slovenec Jože Ambrožič, ki je bil sicer član uredništva in vidni sodelavec SNPJ, med prevedenimi avtorji pa Maksim Gorki. Najbolj obsežno zastopan je sicer Poljak Henryk Sienkiewicz z dvema zgodovinskima romanoma.

Avtorji so se podpisovali različno, razkrinkanih psevdonimov je sicer precej (22), vendar je še vedno več del podpisanih z avtorjevim pravim imenom.

Ob golem številu naslovov dobimo zanimivo krivuljo, ki sporoča, da je bilo leposlovja v časopisu vedno manj. Ko pa pri številu upoštevamo število nadaljevanj, razlika med letniki ni več tako očitna, saj so bila objavljena besedila vedno daljša. Vseeno je vsako leto več števil, v katerih leposlovja ne najdemo, kar lahko pripišemo dejstvu, da so drugi članki dobivali na pomembnosti in večkrat izrinili leposlovje. Glede na to, da je časopis v tem času izdajal daljše zgodovinske romane, pomanjkanje besedil ne more biti vzrok.

Izseljenska društva, zavodi in podporne enote so bili pomemben člen pri povezovanju Slovencev v novi državi daleč od matične domovine. Z izdajanjem časopisov so prispevali k ohranjanju slovenskega jezika, obveščanju o dogajanju v matični domovini in spodbujanju k branju. Čeprav je na izbiro del najbrž vplivala tudi politična usmerjenost uredništva, pa v obravnavanih letnikih *Prosvete* nisem opazila izogibanja oziroma dajanja prednosti določenim avtorjem.

8 Literatura in viri

Agnieszka Warnke: *With Fire and Sword*. Culture.pl 2016. Splet.

Andreja Božič-Horvat: Delovanje Ivana Molka po odhodu iz uredništva »Prosvete« in nastanek odbora demokratične akcije ter »Svobodne besede«. *Razprave in gradivo*. 53–54/2007. 368–399.

Blanka Bošnjak: Pisatelj Milan Pugelj kot pomemben člen v kratkoprozni ustvarjalnosti iz začetka 20. stoletja na Slovenskem (1. del). *Jezik in slovstvo*. 6/2003. 61–74.

Blanka Bošnjak: Pisatelj Milan Pugelj kot pomemben člen v kratkoprozni ustvarjalnosti iz začetka 20. stoletja na Slovenskem (2. del). *Jezik in slovstvo*. 1/2004. 3–15.

Božo Repe: *Slovenci in prva svetovna vojna*. 100letprve.si 2014. Splet.

Darko Friš: *Katoliška Cerkev in Ameriški Slovenci 1871–1924*. Celovec: Mohorjeva založba, 1995.

Dušan Nečak in Božo Repe: *Kriza: Svet in Slovenci od prve svetovne vojne do sredine tridesetih let*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, 2008.

Dušan Nečak in Božo Repe: *Prelom: 1914–1918. Svet in Slovenci v 1. svetovni vojni*. Ljubljana: Založba Sophia, 2005.

Émile Zola: *Denar*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1968.

Émile Zola: *L'argent*. Quebec: La Bibliothèque électronique du Québec. beq.ebooksgratuits.com 2016. Splet.

Gregor Vinter: *Leposlovje v časopisu Prosveta od leta 1944 do leta 1948*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2015.

Henryk Sienkiewicz: *Ogniem i mieczem*. wolnelektury.pl 2016. Splet.

Henryk Sienkiewicz: *Z ognjem in mečem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1970.

Jerneja Petrič: *Slovenska izseljenska književnost. Severna Amerika*. Uredili Janja Žitnik in Helga Glušič. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 1999.

Marjan Drnovšek in Vilma Brodnik: *Množično izseljevanje Slovencev v Združene države Amerike: priročnik za učitelje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2002.

Mateja Kostić: Medved in druge enodejanke Čehova: biseri njegove komike. *Gledališki list SNG Opera in balet*. Ljubljana: 7/2004. 8–13.

Matjaž Klemenčič: Slovene Periodicals in the USA, 1891–1920. *Razprave in gradiva*. Ljubljana: 55/2008. 98–117.

Milena Mileva Blažič: Pimerjalna analiza mladinskih besedil Oscarja Wilda in Cirila Kosmača. *Domača dolina, moje okno v svet / Simpozij o življenju in ustvarjalnosti Cirila Kosmača ob stoletnici rojstva, Tolmin, 17. septembra 2010*. Nova Gorica: Univerza, 2010. 69–77.

Miran Hladnik: Slovene popular novels about emigration in the nineteenth century. *Slovene Studies*. 7/1–2 1985. 57–62.

Norbert Bachleitner: *Začetki evropskega feljtonskega romana. S spremnim besedilom Mirana Hladnika: Začetki slovenskega feljtonskega romana*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete: Alma mater Europaea – Institutum studiorum humanitatis, 2014.

Prosveta. Digitalna knjižnica Slovenije. dlib.si 2016. Splet.

Timothy Pogačar: Slovenska proza v dveh slovensko-ameriških publikacijah: Recepcija zgodnjega 20. stoletja. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 2014 (Obdobja 33). 325–332.

9 Kazalo slik

Slika 1: Primer naslovnice <i>Glasila Slovenske narodne podporne jednote</i> , 14. april 1916	15
Slika 2: Vabilo na naročanje na dnevnik <i>Prosveta</i>	16
Slika 3: Naslovna stran prve številke <i>Prosvete</i> 1. julija 1916	17
Slika 4: Primer 4. strani <i>Prosvete</i>	19

10 Kazalo grafov

Graf 1: Spol avtorja	20
Graf 2: Poreklo avtorja	21
Graf 3: Število naslovov po letnikih	25
Graf 4: Številke brez leposlovja	26
Graf 5: Število nadaljevanj po letnikih	26
Graf 6: Leposlovje glede na število objav	28
Graf 7: Leposlovje, objavljeno v več kot eni številki	29
Graf 8: Razmerje med slovenskimi in prevedenimi besedili	30

Priloga 1

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 19. september 2016

Saša Majdič

Priloga 2

Izjava kandidata/kandidatke

Spodaj podpisana Saša Majdič izjavljam, da je besedilo diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno, in dovoljujem objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum: 19. september 2016

Podpis kandidata/kandidatke: Saša Majdič